

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Česká diaspora v rumunském Banátu a její transnacionální vazby

Bakalářská práce

Autor: Martin Čechal
Studijní program: B6107 Humanitní studia
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Martin Čechal

Studium: P17K0161

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: Česká diaspora v rumunském Banátu a její transnacionální vazby

Název bakalářské práce AJ: Czech diaspora in Romanian Banat and its transnational ties

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se bude věnovat českému osídlení v rumunském Banátu (Svatá Helena, Bígr, Eibentál, Rovensko) a projevům jejich sounáležitosti k České republice. Život české diaspory v Banátu je formován nejen stárnutím populace, ale také vztahem k jejich příbuzným, kteří již žijí v České republice a finanční podporou ze strany České republiky. Krajský život je však ovlivněn také etnoturismem, vlivem rumunské majority na českou diasporu, jazykovými kompetencemi a českými a rumunskými festivally. V práci budou analyzovány transnacionální vazby české diaspory a jejich vliv na život krajské komunity v jinak rumunském majoritním prostředí.

Češi v cizině. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. FILIP, Petr. Po Dunaji za Čechy do Rumunska: "návrat ztracených dětí". Praha: Jana Hanusová, 2014. ISBN 9788026053118. HROCH, Pavel, Václav MAŠEK a Vilma ANÝŽOVÁ. Ve Valašsku zůstáváme: čeští krajané v Rumunsku. Praha: Gema Art, 2002. ISBN 80-86087-49-2. HRŮZA, František. Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013. HRŮZA, František. Ze Svaté Heleny do Čech. Ostrava: A-Alef, 1995. ISBN 80-85237-49-0. JECH, Jaromír et al. České vesnice v rumunském Banátě. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992. ISBN 80-85010-36-4. KOCMAN, Josef a Jan KONFRŠT. Vyprávění o Banátu: povídání s Janem. Marčovice: Euroservice 1999 (2011). ISBN 978-80-903870-2-7. KOKAISL, Petr. Krajané: po stopách Čechů ve východní Evropě. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009. ISBN 978-80-254-5924-9. LANGHAMEROVÁ, Jiřina a Jiří KVAČEK. Český Banát: život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu. Praha: Národní muzeum, 2009. ISBN 978-80-7036-250-1. SZALÓ, Csaba. Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-136-9. ŠINDELÁŘOVÁ, Jana (ed.). Čeští vystěhovalci v Banátu a jejich repatriace do České republiky. Plzeň: Diecézní charita, 1997. URBÁNEK, Radim. Češi v rumunském Banátu: doprovodná publikace k výstavě České vesnice v rumunském Banátu. Vysoké Mýto: Regionální muzeum, 2003. ISBN 80-239-0390-x.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Oponent: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce Mgr. Lud'ka Jirky, Ph.D. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne: 16. 05. 2020

Poděkování:

Autorovo poděkování náleží především Mgr. Luďku Jirkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Dále mojí manželce a dceři za trpělivost a snášení samoty v době terénního výzkumu a v době, kdy jsem se věnoval této bakalářské práci. Neméně malé díky patří mému bratrovi Radkovi, který mi byl nablízku při terénním výzkumu v rumunském jižním Banátu. Samozřejmě také nesmím opomenout některé z respondentů za vyčerpávající informace, zejména Františka Rocha, Františka Eliáše a Ferdinanda Peka.

Anotace

ČECHAL, M. *Česká diaspora v rumunském Banátu a její transnacionální vazby*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 57 stran. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na česká osídlení v rumunském jižním Banátu (Svatá Helena, Rovensko, Bígr, Eibentál) a na projevy jejich sounáležitosti k České republice. Život české diaspory v jižním Banátu je formován nejen stárnutím populace, ale také vztahem k jejich příbuzným, kteří již žijí v České republice, a finanční podporou ze strany České republiky. Krajanský život je však ovlivněn také etnoturismem, vlivem rumunské majority na českou diasporu, jazykovými kompetencemi a českými a rumunskými festivitali. V práci je analyzován vliv transnacionálních vazeb české diaspory a festivitali na život krajanské komunity v jinak rumunském majoritním prostředí.

Klíčová slova: Banát, festivity, transnacionální vazby, Rumunsko, česká diaspora

Annotation

ČECHAL, M. *Czech diaspora in Banat, Romania and its transnational ties*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 57 pages. Bachelor's thesis.

This bachelor's thesis focuses on Czech settlements in The Romanian Southern Banat (St. Helena, Rovensko, Bígr, Eibentál) and on expressions of their solidarity to the Czech Republic. The life of the Czech diaspora in southern Banat is shaped not only by the ageing of the population, but also by the relationship with their relatives who already live in the Czech Republic and financial support from the Czech Republic. However, expatriate life is also influenced by ethnotourism, the influence of the Romanian majority on the Czech diaspora, language competences and Czech and Romanian festivities. The work analyses the influence of transnational ties of the Czech diaspora and festivity on the life of the expatriate community in an otherwise Romanian majority environment.

Keywords: Banate, festivity, transnational ties, Romania, Czech diaspora

Obsah:

1. Úvod	8
2. Historie vzniku českých osad v rumunském jižním Banátu	10
2.1 Možnosti udržení české identity	14
3. Krátké představení českých vesnic	17
3.1 Rovensko - Ravensca	17
3.2 Svatá Helena - Sfânta Elena	18
3.3 Eibentál - Eibenthal	21
3.4 Bígr - Bigăr	22
4. Základní teoretický přehled přístupových teorií	25
4.1 Emigrace, reemigrace a repatriace	25
4.2 Diaspora	28
4.3 Transnacionalita	29
5. Terénní výzkum	32
5.1 Kvalitativní výzkum	32
5.2 Výzkumná lokalita	32
5.3 Cíle výzkumu	34
5.4 Metoda výzkumu, způsob sběru dat a vzorek respondentů	35
5.5 Výsledky výzkumu	41
6. Dopady emigrace a reemigrace na českou diasporu v jižním Banátu	52
7. Závěr	53
8. Bibliografie	56
9. Přílohy	
Příloha 1 - Obrazová část	I
Příloha 2 - Otázky kladené respondentům	VI
Příloha 3 - Festivity v českých vesnicích rumunského jižního Banátu	VII
Příloha 4 - Další setkání, která mne obohatila	XI

1. Úvod

V této práci se budu zabývat českou diasporou žijící v rumunském jižním Banátu. Tato oblast je specifická nejen svou pestrou historií, ale také skutečností, že si až do dnešních dní členové české diaspory dochovali kladný vztah k českému jazyku a nepodlehli okolním tlakům hovořit rumunsky nebo třeba i různými jazyky, podle různých obyvatel Banátské oblasti. Po krátkém představení zkoumaných vesnic se bude práce opírat o analýzy vycházející z terénního výzkumu prováděného zúčastněným pozorováním, ale hlavně o osobní dotazníkovou metodu - přímo v navštívených vesnicích - s místními obyvateli.

Součástí mé práce měly být také rozhovory s banátskými rodáky, kteří odešli pracovat do Čech. Tento úkon, byl však neúspěšný, protože se mi nepodařilo dané rozhovory uskutečnit. Z doslechu jsem zjistil, že jejich největší koncentrace se nachází ve Středočeském kraji, v okolí Ostravy a ve společnosti Mitas, kde vyrábějí pneumatiky. Ve středočeském kraji jsem po Čechách z Banátu pátral, ale bylo to jako hledat jehlu v kupce sena. Měl jsem tip na obec Konětopy, avšak tato obec je ve středních Čechách hned ve třech lokalitách. Kontaktoval jsem tamější zastupitele s prosbou o pomoc, ale vrátily se mi negativní odezvy. Proto jsem se rozhodl navštívit podnik Mitas a počkat na ukončení směny s tím, že se budu regulérně ptát odcházejících zaměstnanců. Tento pokus byl zakončen policejní hlídkou, kterou na mne kdosi zavolal s uvedením, že tu nevhodným způsobem obtěžují spoluobčany. Po krátkém rozhovoru s Policií České republiky a vysvětlením jaký je můj záměr a cíl mi bylo doporučeno, abych zvolil jinou strategii. Z tohoto důvodu jsem za pár dní, až jsem měl opět volno v práci, zajel do stejného podniku, ale nyní na personální oddělení. Zde jsem se představil jako student a vyložil jsem prosbu a důvod proč se obracím zrovna na personální oddělení. V jedné nestřežené chvíli, zřejmě, jedna z pracovnic zavolala opět na policii. Tentokrát jsem byl vyveden z areálu společnosti, kde jsem byl opět dotazován na své počínání a vypadalo to, že budu eskortován na místní oddělení k dalším procesním úkonům. Vše se nakonec vyřešilo gentlemanskou dohodou a s obrovským doporučením tuto společnost MITAS, již raději nekontaktovat ani nenavštěvovat. Tím pádem skončil nezdarem pokus se sběrem dat u banátských Čechů, rodáků, žijících v České republice. Na základě této zkušenosti jsem se rozhodl celou práci postavit na terénním výzkumu přímo v českých vesnicích v jižním Banátu v Rumunsku. V těchto vesnicích jsem hovořil s obyčejnými lidmi, obchodníky, ale také se

vzdělanými a uznávanými spoluobčany, rodáky žijícími v Bukurešti, Temešváru nebo v jiném větším rumunském městě.¹

České vesnice v jižním Banátu jsem opakovaně navštívil již v minulosti a někteří občané si mne pamatovali z dřívějších let, jako například pan Štěpán Štěpnička, majitel místní hospůdky v obci Svatá Helena, nebo rodina Veverkových z vesnice Rovensko, u které jsem se nechal ubytovat. Od těchto pohostinných obyvatel jsem "odstartoval" svůj výzkum. Nejdříve jsem se jich zeptal, kde se ubytovat, ačkoliv jsem již toto věděl z dřívějšíka, ale reálným důvodem bylo, že jsem se k nim potřeboval "přiblížit". Po krátkém neformálním rozhovoru jsem si započal dělat několik poznámek do diáře a následně je zpracovával.

Večeři jsem měl vždy domluvenou u některého z místních obyvatel. Každého zajímalo, proč jsem přijel do této "Bohem zapomenuté oblasti." Samozřejmě, že tuto otázku všichni vyslovovali s úsměvem na tváři. Po krátkém představení sebe sama a zdůvodnění mého zájmu o místní komunitu, folklor a festivity se téměř všichni oslovení sami nabídli k neformálnímu rozhovoru na dané téma. Když jsem však započal jejich odpovědi zapisovat do připraveného dotazníku, někteří byli "skoupi" na slovo a jiní odpovídat přestali úplně. Jen velmi malé procento oslovených odpovídalo dále a bez změněného postoje vůči mně samotnému. To rovněž vytvořilo určité limity mého výzkumu.

V citlivějších nebo specifitějších bodech jsem byl většinou odkázán na jinou osobu, s odůvodněním, že je tato kompetentnější k jeho zodpovězení. Pověštinou se jednalo o dotazy směřující k celé vesnici (počet obyvatel, věkové schéma populace či otázka víry). Poslední otázkou, při loučení se s hostitelskou rodinou, jsem se vždy nechal doporučit k další rodině v následující vesničce. S oficiálním záměrem, kterým se stalo ubytování. V pozadí však byla myšlenka spojená nejen s ubytováním, ale také s navázáním nějakého bližšího vztahu za účelem získání informací pro tuto práci.

Neposledním, ale stejně důležitým bodem výzkumu bylo přímé pozorování nejen života ve vesnici, ale také kolektivní prožívání festivit. Měl jsem tu možnost být přítomen na oslavách Posvícení a setkání rodáků ve Svaté Heleně, které se uskutečnilo dne 18. srpna 2019. Následně jsem se, také jako zúčastněný pozorovatel, účastnil hudebního festivalu "Banát" v obci Eibentál, který se konal ve dnech od 21. srpna 2019 do 25. srpna 2019.

¹ Vlastní poznatkový fond z terénního výzkumu.

2. Historie vzniku českých osad v rumunském jižním Banátu

Nejprve si pro uvedení do dané problematiky představíme historii banátských Čechů i jednotlivých osad. U Temešváru (maďarsky Timișoara) v roce 1552 došlo k bitvě, po které velká část Uherska připadla Turkům. Po vytačení turecké vojsky roku 1718 byl jižní Banát a široké okolí téměř liduprázdné. Proto se břehy Dunaje staly novým domovem českých osadníků, bylo potřeba nové oblasti kolonizovat a také vytvořit nárazníkové pásmo proti Turkům.² Poražené turecké vojsko se často ukrývalo na Uherském území a živilo se drancováním osad, které přečkaly kruté boje.³ V té době patřil úsek levého břehu Dunaje až k současné poloze města Orșova (Orșova) k Rakousku-Uhersku.

Osudy prvních českých osadníků se v dnešním Rumunsku začaly psát kolem roku 1822, a to i přesto, že první z rodin utekla před pronásledováním evangelíků již v roce 1637. První osadníci utíkali z Ivanovic na Hané. Tito uprchlíci se usadili v horách jižního Banátu, v oblasti dnešní osady Bígr (Bigăr). S jejich odhodláním přežila i jejich víra⁴.

Se svolením císaře Karla VI. začala rakouská vláda s převzatou správou vojenských hranic jižního Banátu systematicky osidlovat toto území (Sedmihradsko). Z bezpečnostních a strategických důvodů bylo vojenským velením rozhodnuto, že vesnice se musejí nacházet nejbližší hodinu pěší chůze od Dunaje. Pohoří nad Dunajem bylo osídleno tak řídko, že se tu nacházel jediný člověk na jeden kilometr čtvereční⁵. Osídlováním byl v roce 1800 pověřen guvernér, generál Josephus Schneller. Tento vznesl na českém guberniu v Praze požadavek především na dřevaře, uhlíře, zemědělce a řemeslníky. Požadavek v Praze přijal hrabě Karel Chotek z Chotkova a Vojnína⁶.

Lákadla byla jasná a téměř neodmítnutelná: zbavení vojenské služby, zbavení daní, plat 56 krejcarů denně, 9 jochů polí (1 joch = 0,5754 ha), 3 jochy pastvin, pozemek pro výstavbu domů, dříví na výstavbu domů a palivové dříví zdarma, před odjezdem z domova do nové lokality pár tažných zvířat (koní nebo volů) s povozem. Dvěma rodinám připadla jedna kráva. O jedno ruchadlo se dělily tři rodiny, o ruční mlýnek na mouku se dělily čtyři rodiny. Nářadí pro dřevařské práce dostávaly zdarma a řemeslníci byli podpořeni jednorázovou dotací ve výši 10 až 20 zlatých na pořízení náčiní k výkonu svého řemesla.⁷

² FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 12.

³ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 19.

⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 207-213.

⁵ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 25.

⁶ Chotek, Karel. [online] Vyst. 10.10.2009 [cit.28.11.2020] Dostupné z: <https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/chotek-karel-1783-†-1868-nejvyssi-purkrabi/>.

⁷ PĂTRUȚ, Nicolae. a DRAXEL Francisc. *Învigătorii muntelui II Timișoara*, Eubeea 2009, s 87-92.

Kritický stav v českých zemích a pronásledování nedovolené víry usnadnilo náborů do nových osad. Náborů prováděli agenti ze 14. pohraničního pluku, kterému velel kaprál Matěj Plachý. Agitačními agenty byli rodáci z českých zemí. První česká osada vzniká roku 1820 a je pojmenována Svatá Elisabetha. Tuto osadu zakládá rodina Hrůzova, Pitrova a Šibalova. Všechny rodiny pocházejí z Kouřimska.⁸

Další osadníci přicházeli nejčastěji z oblasti Červeného Kostelce, Uhlířských Janovic, Jaroměřicka, Čáslavska, Kolínska, Pardubicka, Čáslavi, Českého Brodu, Boleslavi, Hradce Králová a opět Kouřimska. K dopravě Čechů po Dunaji do nového domova sloužily nevraty, jakési zdokonalené, říditelné vory ze smrkového a jedlového dříví. Vory byly dlouhé 20 až 24 metrů a dosahovaly šíře 10 až 12 metrů. Uprostřed se nacházelo jednoduché stavení. Jednalo se z dnešního pohledu o dvojdomek. Ve skutečnosti to byl jednoduchý srub nebo roubenka, která byla přepažena na dvě poloviny, se dvěma samostatnými vchody. Každá z místností sloužila jedné rodině k úschově potravin a materiálu. Také, se v útrokách tohoto stavení, mohla rodina schovat před nepřízní počasí. Na jednom nevratu cestovaly dvě rodiny s vlastním drobným majetkem a přiděleným zvířectvem. Cesta nevratem trvala z Vídně až do místa určení 16 až 12 dní. Záleželo na počasí. Za mlhy se nadalo plout. Z patnácti nevratů byly sestavené dlouhé, navzájem spojené soustavy, které byly na divoké vodě Dunaje stabilnější a vydržely mnohem větší vlnobití. Po příjezdu na místo, dříve jen do Moldavy, dnes Staré Moldavy, byly celé soustavy nevratů pomocí tažných zvířat vytaženy na břeh a rozebrány na jednotlivé klády, ze kterých byly později na nových lokalitách postaveny první provizorní budovy. Toto dříví po příjezdu sloužilo jako hlavní stavební materiál, protože jižní Banát byl hustě zalesněn převážně dubovým, bukovým a habrovým porostem.⁹

Prvními stavbami byly zemljanky, které musely nouzově posloužit jako příbytek pro přežití první a mnohdy i druhé zimy. Hlavní činností po příchodu do nové domoviny bylo tříbení lesa a zakládání polností pastvin pro dobytek. Až v následujících letech se započalo s výstavbou druhotných a "pro život méně důležitých" budov jako byly školy nebo kostely. Prioritou byla hospodářská stavení, mlýny a řemeslné dílny, hlavně pro kováře, truhláře a mnohá jiná řemesla, která nešlo provozovat v obytných místnostech jako třeba tkalcovství nebo drátenictví.¹⁰

Příchodem do nového životního i kulturního prostředí se museli potýkat nejen s teplejšími léty a chladnějšími zimami, ale také se museli dorozumět s "novými" sousedy a

⁸ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 24-26.

⁹ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 11 a 27.

¹⁰ GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, I. díl*, Timișoara: Eubee, 2010, s. 42-45.

splynout s jejich kulturou. To nebylo z počátku vůbec snadné. I přes pozvolné plynutí životního tempa v českých vesnicích se muselo neustále a tvrdě pracovat, bojovat o přežití. Již zabydlení a usídlení občané z českých zemí se živili převážně zemědělstvím a chovem dobytka. Příležitostně si přivydělávali tradičními řemesly pro široké okolí, také výrobou sýrů, másla a dalších živočišných produktů.¹¹ Následně po zbudování první školy museli přispívat ze svých zásob učiteli a sami dospělí museli, v zimním období, po soumraku, navštěvovat "večerní školu" a učit se jazyk svého pána. Za období od z českých zemí příchodu až po první světovou válku se různé generace učili střídavě maďarštinu, srbštinu, němčinu a rumunštinu. Vždy podle toho, jaké národnosti byl v dané době majitel jižního Banátu, respektive jaké národnosti byl jeho "správce".¹² Toto dlouhé období nebylo jen obdobím strastí a smutku nad opuštěnou domovinou, ale také radostí a oslav (svatby, křtiny,...). Nejvýznamnější počiny byly učiněny ze strany maďarského správce, grófa Magyárliho, na přelomu čtyřicátých a padesátých let 19. století, kdy se ve všech vesnicích s krátkými časovými prodlevami budovaly kostely a každá vesnice dostala nový zvon do svého kostela. Každý zvon byl jedinečný, nejen svojí velikostí, ale také svým zvukem,¹³ jak říkají místní "hlasem". Od otevření rudných a uhelných dolů v 70. letech 19. století bylo hornictví hlavním živobytím až do jejich uzavření v roce 2005. Těžbu v dolech nepřerušily ani oba světové válečné konflikty.

Vyhlášením mobilizace do bojů první světové války odešlo z českých vesnic na 320 mužů ve věku od dvaceti do čtyřiceti pěti let na nádraží v Oršové, kde nastupovali transport na nejbližší župní (v našich podmínkách okresní) vojenskou stanici. Mnozí z nich se však již nevrátili. Čeští vojáci byli posíláni zejména na srbskou a později i italskou frontu - včetně bojů na Piavě - a také do Haliče - proti Rusům. Po historické stránce utrpěli české vesnice velkou ztrátu za první světové války, když museli odevzdat mosazné zvony k přetavení pro válečné účely.¹⁴

Ukončením bojů na frontách první světové války se Rakousko-Uhersko definitivně rozpadlo. Oblasti Sedmihradska, Krišany a východní část Banátu (dnešní Jižní Banát), byly přiděleny do spravování Rumunska, kterému náležejí do dnes.¹⁵ V meziválečném období se Čechům žijícím v Rumunsku dostalo nevídané výsady, kdy se na ně vztahovala nejen ústava, ale i právní systém tehdejšího Československa. Této výsady bylo dosaženo při jednáních obou

¹¹ GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, I. díl*, Timișoara: Eubeea, 2010, s. 70.

¹² GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 55-61.

¹³ PĂTRUȚ, Nicolae. a DRAXEL Francisc. *Învigătorii muntelui II* Timișoara, Eubeea 2009, s. 42-45.

¹⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 87-89.

¹⁵ DOKOUPIL, Ivo a SVOBODA, Jaroslav. *Banát : turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna, 2009, s. 25-28.

vlád v Kluži za účelem dosažení stejných cílů při obnově válkou zdecimovaného státu.¹⁶ Tomuto jednání předcházela Nejvyšší rada spojenců Rumunska Maďarska a Jugoslávie, která v Paříži 11. června 1919 oznámila, jak bude vypadat nové vymezení hranic. Větší část Banátu připadla Rumunsku. Postupně se do Banátu vracela rumunská správa. Vše bylo posvěceno Trianonským mírem ze 4. června 1920.¹⁷ Podpisem této smlouvy se razantně změnila hranice Maďarska, které se vrátilo na historické území Uherska¹⁸. "Překreslením" nových hranic se Rumunsko a Československo stalo přímými sousedy a ústava z roku 1923 zaručovala stejná práva pro všechny obyvatele Rumunska¹⁹ včetně českých občanů v jižním Banátu.

Vstupem Rumunska do druhé světové války ve spojení s Německou říší se muselo nastoupit do válečného konfliktu méně českých obyvatel než za první světové války. Bohužel, však přesná čísla nejsou doposud nikde zveřejněna, ale podle místních - vesnických - záznamů a z úst pamětníků se druhá světová válka svými boji dotkla přibližně 200 mužů, kteří bojovali na východní (bitva na Krymu, Donu a u Stalingradu) frontě a v rámci západního tažení se podíleli na osvobození Sedmihradska, Maďarska i Československa.²⁰

Po ukončení druhé světové války a po odsunu sudetských Němců bylo Čechům žijícím v diasporách nabídnuto tehdejší československou vládou vrátit se zpět do své domoviny. K reemigraci se s českých vesnic přihlásilo na 2100 osob. Jen ze Svaté Heleny (580), Rovenska (109), Bígru (153) a Eibentálu (110) reemigrovalo do opuštěných Sudet 952 osob. Mnoho těchto přesídlených Čechů se usadilo na Chebsku, kde také našli práci, částečně v dolech a částečně v chovatelských družstvech. Všech 2100 reemigrantů bylo v neustálém spojení s rodinami a příbuznými, kteří zůstali v rumunském, jižním Banátu. V Československu se rychle adaptovali a úspěšně se začlenili do společnosti, která je akceptovala a nebránila se, schopné jedince umístit do vůdčích funkcí.²¹ Tímto byli příkladem svým příbuzným a pomyslným hybatelem jazýčku vah, když se v následujících desetiletích v jižním Banátu rodiny rozhodovaly, zda odejít do neznáma nebo zůstat a potýkat se s minoritními problémy a hlavně s nedostatkem pracovních možností.

¹⁶ RADU, Homer. a ORHA, Petru-Ioan *Documente din istoria românilo* Bucuresti, Store buna 1996, s. 430.

¹⁷ Trianonská mírová smlouva. [online] Vyst. 4.11.2010 [cit.28.11.2020]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/trianonska-mirova-smlouva-4-6-1920/>. Oddíl III. Rumunsko, článek 47: "...aby byla pojata do smlouvy s Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými ustanovení, která tyto mocnosti budou pokládati za nutná, aby v Rumunsku byly chráněny zájmy obyvatel, kteří se od většiny obyvatelstva liší rasou, jazykem neb náboženstvím,...".

¹⁸ Trianonská mírová smlouva. [online] Vyst. 4.11.2010 [cit.28.11.2020]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/trianonska-mirova-smlouva-4-6-1920/>. Oddíl II. Hranice Maďarska, článek 27: Hranice Maďarska se určí takto.

¹⁹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 102.

²⁰ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 103.

²¹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 112-116.

Po této vlně odcházení nastaly další dvě, již ne tak velké, vlny. První nastala v roce 1993, po rozpadu Československa na Českou a Slovenskou republiku, kdy se změnilы poměry i vůči českým občanům uvnitř Rumunska. Druhá, nikoliv politická, ale existenční vlna migrace nastala po roce 2005, kdy byly z bezpečnostních důvodů uzavřeny doly v okolí českých vesnic. Doly zajišťovaly obživu až pro dvě třetiny obyvatel z českých vesnic.²² V drtivé většině odcházejí lidé v produktivním věku za prací do České republiky a za nimi následně přicházejí, po dostudování, jejich potomci.

2.1. Možnosti udržení české identity

V souvislosti s vývojem životního stylu se místní občané stýkali nejen s majoritním okolím, ale také se srbskými občany, žijícími na druhém břehu řeky Dunaje. Tím byla velice ovlivněna slovní zásoba jazyka, který se neustále přizpůsoboval, a přesto si zachovával svoji tradičnost.²³ Do dnešních dnů se dochovala například následující slova, běžně používaná, v řeči místních lidí, kterým se zde říká "banatismy" (slova společná všem jazykům a dialektům v Banátě)

Slova pocházející z němčiny:

hutvajd - obecní pastvina

šustr - obuvník, švec

trunk - lihovina

šrek - šikmo

Slova pocházející ze srbštiny:

kanta - vědro, kbelík

krčák - hliněný džbán na vodu

koterice - větší nízký koš

páznik - hlídač

Tato slova jsou téměř neměnná, klasické germanismy nebo srbismy jsou nyní na ústupu a do jazyka místních se stále více protlačuje bohemizovaná rumunština.²⁴ Tímto termínem autor označuje slova, jména a výrazy, která pocházejí z rumunského jazyka, ale jsou časována, skloňována a dále používána v běžné mluvě podle pravidel platných pro český jazyk (tj. rumunská slova mají různý význam, ale užívají se podle výslovnostní podoby

²² Informace o posledních reemigračních vlnách jsou zpracovány na základě rozhovorů s respondenty při terénním výzkumu, hlavně v obcích Svatá Helena, Bígr a Eibental.

²³ GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, I. díl*, Timișoara: Eubeea, 2010, s. 70.

²⁴ GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, I. díl*, Timișoara: Eubeea, 2010, s. 71.

českého ekvivalentu).²⁵ Velkou zásluhu na udržení české identity v českých zemích má Československý Svaz v Rumunsku, založený v roce 1930 a poté obnovený v roce 1990 v Nadlaku - Demokratický Svaz Slováků a Čechů v Rumunsku. Pro osady v jižním Banátu a zdejší české vesnice má sídlo v Nové Moldavě, kde je registrováno na čtrnáct místních pod organizací - Gerník, Svatá Helena, Eibentál, Bígr, Rovensko, Šumice, Zlatice, Berzáska, Lubková, Rešice, Caransebeš, Băile Herculane Oršava a Nová Moldava.²⁶ Demokratický Svaz Slováků a Čechů v Rumunsku má do dnešních dnů veliký vliv na život rodáků českých vesnic. Svaz se zapřičinil o mnohé. Takovou nejmarkantnější výjimkou je dodatek školského zákona týkající se základních škol. Během rozhovoru s bývalým ředitelem ZŠ a současným učitelem panem Františkem Rochem mi bylo sděleno, že rumunský školský zákon zakazuje provoz základní školy a tříd v ní, pakliže počet dětí v jedné třídě je méně než deset dětí a na celé základní škole je méně dětí nežli třicet. Zásluhou unie bylo dosažení výjimky pro "České" vesnice v jižním Banátu. Výsledkem se stal dodatek školského zákona pro minoritní občany, který hovoří o ponechání základních škol v "Českých" vesnicích v provozu i za předpokladu, že nebudou nadřazeným zákonem dodrženy počty dětí ve třídách a ve škole. Jako příklad představil počty žáků v ZŠ na Svaté Heleně a MŠ v téže vesnici, která je její součástí. Svatá Helena je v současnosti, díky cestovnímu ruchu, nejlépe obydlenu a stále se udržující vesnici.

0 až 6 let	8
7 až 14 let	16

Současně s touto výjimkou byl vyjednáán odlišný vzdělávací program nejen na zdejší základní škole, ale také na školách v ostatních "českých" vesnicích (1. třída - čeština slovem a písmem, rumunština slovem; 2. třída - čeština pokračuje, rumunština - přidává se psaní; 3. třída - v češtině a rumunštině se pokračuje a přidávají se základy anglického jazyka; od 5. třídy se vyučuje mimo češtinu, rumunštinu a angličtinu také francouzština). Mimo tento jazykově náročný první stupeň se vyučují i klasické předměty, jako je matematika, prvouka (přírodověda) a dějepis.²⁷

Při terénním výzkumu k bakalářské práci "Česká diaspora v rumunském Banátu a její transnacionální vazby", jsem se v doprovodu mého bratra neplánovaně setkal se zvláštním

²⁵ MANDERLOVÁ, Eva. *Motivace volby jména dětí cizinců a dětí z národnostně smíšených rodin žijících v českém prostředí*. Karlova Univerzita v Praze, 2012, s. 21.

²⁶ GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II díl*, Craiova: Didactica Nova, 2008, s. 82.

²⁷ Veškeré uvedené informace hodnoty jsou získány ze soukromých záznamů bývalého ředitele ZŠ ve Svaté Heleně a současného učitele na téže škole Františka Rocha.

zmocněncem pro krajské záležitosti v Rumunsku MZV ČR a jeho společníky. Panem Stafanem Boudou, rodákem z vesničky Bigr, nyní poradcem českých diaspor při velvyslanectví České republiky v Bukurešti a českým ambasadorem v Bukurešti. Stalo se tomuto setkání na hranici vesničky Bigr, na žluté turistické trase směrem Baia Nouă - Eibentál. Toho dne, 19.08.2019, jsme společně neformálně hovořili o problematice nejen rumunských Čechů pracujících v České republice, ale také o zatraktivnění Banátu pro turisty, potažmo o nalezení motivace a návratu odejitých rumunských Čechů zpět do rumunského rodiště. Diskutovali jsme nad možností dotace ze strany státu (Českého, Rumunského nebo i ze strany EU či UNESCO), pro zachování národnostní menšiny s typickým folklorem a nalezení motivace cesty zpět do česko-rumunského rodiště.

Z některých rozhovorů je jasné, že ne všichni z Banátu odcházejí za prací, ale za rodinou. Mají veškeré příbuzenstvo v České republice a ve svém rodišti nemají, s kým být v kontaktu. Často ani neví, zda budou mít v České republice práci nebo zda seženou ubytování. Nevědí vlastně nic. Jejich motivace odchodu do Čech je "Mám tam příbuzné, co zde?" Jiní v mnoha případech při dotazníkovém průzkumu uvádějí, že odešli za prací. Jeden respondent se přiznal, že se vrátil zpět do Svaté Heleny. Nikoliv, že byl nespokojen v České republice, ale byl nespokojen s prací v Německu, ačkoliv bydlel v Česku. Nyní pracuje v Kluži (Cluj-Napoca - župa Cluj) pro českou společnost. V Německu pracoval jako OSVČ a vyslán byl českou společností sídlící ve Frýdku-Místku. Právě odchod do České republiky a transnacionální vazby se staly tématem pro tuto bakalářskou práci.

3. Krátké představení jednotlivých navštívených vesnic, v nichž byly prováděny průzkumy

3.1 Rovensko - Ravensca

Tato vesnice je nejvýše položenou ze všech českých vesniček. Nachází se na stejnojmenném vrcholu, nad stejnojmenným pramenem, ve výšce téměř 950 metrů nad mořem. Rovensko má jediný zdroj pitné vody, který se nachází na jihozápadním svahu, přibližně 50 výškových metrů pod vesnicí. Voda je čerpána do jednotlivých domácností improvizovaným vodovodním řádem, který je zbudován za velkého přispění organizace Člověka v tísni a české vlády, kdy materiál na stavbu dodal a následně i zbudované dílo předal pan Mazánek.

Vzhledem k její lokaci se tu místní obyvatelé zaměřili v drtivé většině na pěstování užitného domácího dobytka (kozy, krávy) a chov prasat domácích. Na malých svažitých políčkách pěstují plodiny pouze pro vlastní potřebu a pro potřebu zvířectva. V převážné většině se jedná o brambory, oves a kukuřici.

V současné době žije ve vesnici cca 60 obyvatel z původních 450. Od místních pamětníků a starosty obce bylo zjištěno, že cca před dvaceti pěti lety se odstěhovala jedna rodina za prací do České republiky. Příští rok se rodina vrátila zpět za rodiči, které si následně také odvezla do České republiky a s vesnicí již není v kontaktu. Krátce (4 roky) po tomto rodinném odchodu se vzedmula vlna dalších rodin, které se také odstěhovaly. Tyto rodiny se však opakovaně vracely zpět a na všechny strany vychvalovaly život v České republice, což způsobilo další vlnu stěhování, která s různou rychlostí odcházení rodin trvá do dnes.²⁸ Několikeré vlny odchodů zapříčinily, že v obci již není škola pro děti a tyto děti musejí dojíždět do nejbližší vesnice Bozovița (čti Božovica), kde se však od prvního ročníku vyučuje v rumunštině. Náhlé odstěhování obyvatel nejen že způsobilo uzavření školy, ale také značně ztížilo živobytí jediné rodině, která se starala o zásobování a provoz místního obchůdku. Jediné na co odchod velkého množství obyvatel neměl velký vliv, je kulturní vyžití, které se pravidelně odehrává v místním kulturním domě.

Ze současných šedesáti obyvatel je v Rovensku 8 dospívajících ve věku od 11 do 19 let, 30 přestárlých obyvatel (jak se sami nazývají) ve věku 70 let a více. Na současné poměry v České republice bychom hovořili o seniorech. Zbýlých 22 občanů je v produktivním věku

²⁸ Informace získaná z rozhovoru s respondentem žijícím a podnikajícím (poskytuje ubytování turistům) v Rovensku.

(dle místních poměrů), protože hovoříme o mužích a ženách ve věku 30 až 60 let. Lidé ve věku 20-30 let se většinou stěhovali do rumunských měst za vzděláním nebo za lepším živobytím, nežli se neustále lopotit v drsných podmínkách. Po překročení třiceti let se buď vracejí domů a s rodiči hospodaří na vlastním nebo odcházejí do České republiky. Nikdo z místních, ani starosta, nedokáže tuto "magickou" hranici třiceti let racionálně vysvětlit. Starší občané ve věku 60 až 70 let tu nejsou z prostého důvodu. Tím je smrt, která je způsobena nemocí nebo následkem úrazu, ale obecně nižší hranicí mortality. Místní také, s lehkým náznakem nadsázky, dodávají, že pokud se tu člověk přehoupne přes hranici 68 let, bude na tomto světě ještě dlouho. Jak sami uvádějí, nejtěžší je tu přečkat zimní období. Vzhledem k výšce, ve které se vesnice nachází, tu jsou prý kruté zimy. Nejde ani tak o mráz jako o množství sněhu. Nejednou se tu stalo, že sníh, který napadl koncem listopadu, vydržel až do pozdního jara a celou vesnici doslova odřízl od okolního světa.

3.2 Svatá Helena - Sfânta Elena

Z obce Korinini (Coronini) se po příkrých svazích vine 6 km dlouhá cesta k osadě Svatá Helena - druhé z českých osad. První Svatá Elisabetha zanikla pro nedostatek pitné vody a její obyvatelé se přemístili do Svaté Heleny.

Ve Svaté Heleně se do dnešních dní dochovala, časem zakotvená, ale také zkomolená - pojmenování pocházející z doby, kdy toto území ovládali Turci. Příkladem je ulice Englická nebo údolí Alibeg se stejnojmenným potokem.²⁹

Obec byla založena oku 1824. Následně byla po povodni přemístěna 450 metrů nad tehdejší hladinu Dunaje. Vesnice je zbudována na skalnatém vápencovém podloží, které za historie existence vesnice již několikrát překvapilo své občany, když se krasová oblast pod vesnicí propadla a poničila místní budovy.³⁰

Ve vesničce jsou dva kostely, baptistický, původně evangelický vysvěcený roku 1887 a katolický kostel zasvěcený Sv. Heleně, který byl vysvěcen roku 1879.³¹

Původní majitel, gróf Magyárly daroval osadě Svatá Helena roku 1837 zvon do nového kostela, který vážil 54 kilogramů. Na dobu nezbytně nutnou, před dokončením kostela byl umístěn v provizorní zvonici před obecním domem.³²

²⁹ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 11-29.

³⁰ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 47-50.

³¹ Prázdniny u krajanů. [online] [cit.28.11.2020]. Dostupné z:

http://www.banat.cz/ceske_vesnice.htm.

³² FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 50-51.

Pátým vyučujícím v pořadí, na Svaté Heleně, byl Jindřich Schlögel, který pocházel z české vesničky Řetová (dnešní okres Ústí nad Orlicí). Do školy ve Svaté Heleně nastoupil roku 1863. S bratrem Adolfem zorganizoval církevní sbírku v Čechách, sám sesbíral přímo od občanů Svaté Heleny malý obnos, který poté doplnil z vlastních úspor a za takto získané peníze v roce 1864 nakoupil, při návštěvě Čech, velké množství knih a učebního materiálu. Při návratu do Svaté Heleny založil místní knihovnu, která byla přes zimu velice navštěvovaným místem. Po rozvoji paroplavby na Dunaji učitel Jindřich Schlögel často navštěvoval svůj rodný kraj. Ze svých výprav přivážel nové knihy, zemědělské nástroje a šlechtěná osiva.³³

Až do první světové války si tato obec žila vlastním tempem a způsobem. Jen při významnějších svátcích docházelo ke stykům s obyvateli jiných českých vesnic. Poklidnost jejich živobytí narušila až první světová válka, která zapříčinila odchod mužů do boje a větší podíl ženské práce na polích a ve chlívech. Stejný osud postihl vesnici za vypuknutí druhé světové války. Po jejím ukončení a návratu několika mužů se některé rodiny rozhodly odejít do tehdejšího Československa.³⁴

V současné době se ve Svaté Heleně stejně jako v Rovensku nachází silné zastoupení obce, které se snaží udržet místní "české" tradice, svátky a vyučování v českém jazyce v místní škole. Nejvíce se slaví Vánoce, Velikonoce, Posvícení, Dožínky, ale také se dodržují české svátky. Nejvýznamnějšími církevními svátky jsou: Nový rok, Svěcení domů, Hromnice, Masopust, Popeleční středa, Květná neděle, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Velikonoční neděle, Velikonoční pondělí, svátek sv. Jana Nepomuckého, Svatodušní svátky, svátek Těla a Krve Páně, pouť do Čiklavy, Dožínky, Posvícení, svátek sv. Barbory, Lucie, Adventní svátky, Štědrý den, První den Vánoční, sv. Štěpán a Silvestr. Také se tu slaví necírkevní svátky: upálení mitra Jana Husa, zavraždění Sv. Václava a vznik samostatného Československa³⁵.

Vesnice má nově postavenou základní školu, kde jsou třídy od první až do osmé třídy. Vystavěna byla za podpory České republiky v letech 1996-1998, kdy ji slavnostně předal tehdejší ministr vlády Petr Pithart. Obec dále disponuje kulturním domem a Demokratickou unií svazu Čechů a Slováků v Rumunsku, když se na chodu tohoto svazu podílí i charita z České republiky. Samozřejmostí je obecní úřad a knihovna.

³³ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 53-62.

³⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 112-113.

³⁵ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 373-388.

Místní matriční záznamy vede pan František Roch, který je současně učitelem na prvním stupni a také bývalým ředitelem zdejší školy. Své profesi se věnuje již 43 let. Kronika obce byla před několika lety zapůjčena neznámému badateli z Čech a ten ji nevrátil. V současné době ve vesnici žije 252 obyvatel. Jako smutnou realitu uvádí pan Roch poměry žáků mezi lety 1984 (84 žáků na I. stupni a 75 žáků na II. stupni) a 2019 (8 žáků na obou stupních společně). Stejně tak uvádí srovnání s rokem 1989, kdy se k helénským hlásilo neuvěřitelných 980 obyvatel, oproti současným dvě stě padesáti dvěma občanům. Děti ze Svaté Heleny jsou mimo obvyklé předměty také vyučovány v jazycích (1. třída - čeština slovem a písmem, rumunština slovem; 2. třída - čeština pokračuje, rumunština - přidává se psaní; 3. třída - v češtině a rumunštině se pokračuje a přidávají se základy anglického jazyka; od 5. třídy se vyučuje mimo češtinu, rumunštinu a angličtinu také francouzština).

Počet obyvatel³⁶

Ženy	132
Muži	120
Češi	235
Rumuni	17
Katolíci	193
Baptisté	59
Celkem	252

Počet domů

Obydlených domů	105
Neobydlených domů	96
Státních /obecních	9
Katolických domů	78
Baptistických domů	22
Rumunských domů	5
Všech domů	210

Věková skladba obyvatel

0 až 6 let	8
7 až 14 let	16
15 až 20 let	14
21 až 30 let	11
31 až 40 let	13

³⁶ Veškeré uvedené hodnoty jsou získány ze soukromých záznamů učitele Františka Rocha.

41 až 50 let	45
51 až 60 let	35

Sociální skladba obyvatel³⁷

Penzisti důchodového věku	85
Penzisti neschopni práce	13
Invalidní penzisti	16
Pobírající sociální podporu	18
Nezaměstnaní	51
Zaměstnaní	36

0 až 20 let	33
61 až 70 let	77
71 až 80 let	28
81 až 90 let	8
91 let a více	1

3.3 Eibentál - Eibenthal

Tato, dnes již festivalovými návštěvníky, velice dobře známa obec hostila své první obyvatele již v roce 1826. Tito jedinci bydleli v provizorních vozech sestavených do kruhu, každý se slaměnou střechou a jedním ohništěm uprostřed mezi všemi vozy. Založení vesnice se ovšem počítá od roku následujícího, kdy se začaly objevovat první pevné stavby - zemnice. Do dnes se tu využívají například k uskladňování nejrůznějších surovin a místní občané je nazývají zemljanice nebo kouřový dům a to z dob, kdy se v nich běžně bydlelo. Pojmenování se vesnice dočkala až v roce 1828, kdy bylo všem osadníkům jasné, že už jsou u cíle své cesty a nemohou se vrátit zpět.³⁸

Výstavba fary, která ve všední dny sloužila jako škola, byla dokončena roku 1834. Na výstavbě se velkým dílem podílela správa vojenských hranic a místní osadníci. Správa vojenských hranic, také do fary a školy dosazovala kněze, kteří zde také vyučovali. Postupem času, jak se počet obyvatel zvyšoval, až na neuvěřitelných 620, byla osada přinucena postavit novou, zděnou faru a dřevěný kostel, který byl zasvěcen ke cti svatého Jana Nepomuckého. Obě stavby byly dokončeny v létě 1847. Následující rok byla dostavěna škola.

Rakouská vláda provedla v okolí Eibentálu geologický průzkum a našla velké zásoby kvalitního černého uhlí, později azbestu a dalších minerálů. Pro práci v dolech byli roku 1866 získáni noví osadníci, kteří přišli z okolí Kladenska a Kutnohorska. Těmto novým

³⁷ Faktická data taktéž získaná ze soukromých záznamů učitele Františka Rocha.

³⁸ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 147-149.

osadníkům Správa vojenských hranic vystavěla nové domy a přidělila sedm jochů pozemků. S rozvojem hornictví získala osada velký příliv zahraničního kapitálu a mnoho výsad. Poslední otevřený černouhelný důl (1889) byl pojmenován Ujbányje a nacházel se severozápadně od Eibentálu. S tímto dolem také přišlo mnoho starostí. Tento důl dával místním práci až do roku 2005, kdy byl uzavřen na doporučení ze strany EU v době vyjednávání vstupu Rumunska do Evropské unie³⁹. Oficiálně z důvodu bezpečnosti práce, ale přitom se odhaduje, že vydatnost dolu by při zachování těžebního průměru z roku 2000 mohla zásobovat trh a dávat práci minimálně dalších 30 let.

Všichni, kdo pracovali v dolech, pokračovali po šestihodinové směně další práci na svém pozemku. V Eibentále bylo zvykem dávat do věna velké množství polností a pastvin společně s dobyt看em. Z tohoto důvodu Eibentálští pracovali v dolech, na polích, v lese a snažili se také prodávat vlastní nadbytečné zásoby. Jejich cílem bylo pro dceru, případně syna zajistit co největší věno. Zpravidla se pozemky, které měly být věnem, začaly postupně skupovat již při narození potomka.

Rozkvětem hornictví a dalším nárůstem obyvatelstva přestal dřevěný kostel postačovat, a proto byl v roce 1912 vystavěn nový zděný kostel, který byl také zasvěcený svatému Janu Nepomuckému. Nemalými finančními částkami přispěli sami obyvatelé Eibentálu, maďarská vláda a diecéze v Temešváru.⁴⁰

Po konci 2 světové války, v roce 1947 přišla do Eibentálu první vlna stěhování. Z osady se přemístilo zpět do českých zemí, převážně do vysídlených "Sudet", až 10% obyvatel. Druhá podobná vlna nastala po roce 2005, kdy došlo k uzavření všech dolů v okolí. S tímto uzavřením odešla, z vesnice, neznámo kam, téměř třetina obyvatel. Můžeme se jen domnívat, že někteří odešli do ČR, jiní pouze na jiné území uvnitř Rumunska.⁴¹

3.4 Bígr - Bigăr

Počátky Bígru jsou datovány do roku 1826, kdy sem přicházejí první osadníci z českých zemí. Doposud se ovšem nejedná o vesnici, jak ji známe dnes, ale spíše o osadu tvořenou provizorními, ale již pevnými stavbami. Jsou to první obyvatelé, kteří roku 1826 zakládají osadu Bígr. Nejstarší osadníci se v blízkosti osady objevují již na konci 17. století, kdy musejí pro svoji víru opustit českou kotlinu, aby si uchránili životy před pronásledováním. Nejen, že je Bígr v optimální nadmořské výšce 550 až 600 metrů nad

³⁹ Informaci poskytl pan Štefan Bouda, poradce českých diaspor při velvyslanectví České republiky v Bukurešti.

⁴⁰ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 148-151.

⁴¹ Ústní podání informace od bývalého děkana v Eibentálu, Václava Maška, držitele ceny Jana Masaryka.

mořem⁴², ale oproti jiným českým vesnicím leží téměř na rovinném pahorku mezi okolními kopci. Má také vydatný zdroj pitné vody, která je pro osadu zásadní.

Od prvopočátku probíhaly nedělní bohoslužby pod širým nebem, které byly vedené některým z osadníků. Bohoslužby byly společné pro obě víry, pro katolickou i pro evangelickou. Postupem času se kvůli míšení rodin zachovala v Bígru pouze katolická víra. Rodiny evangelického vyznání buď přestoupily na katolickou víru, anebo se odstěhovaly na jiné místo. Zpravidla se přesouvaly do Svaté Heleny nebo na území dnešního Bulharska. Katolický kostel se započal stavět v roce 1873 a dokončen byl roku 1876. Zasaděn "Nejsvětější trojici" uvítal prvního kněze Bertranduse Špačka z Gerníku.⁴³ Fara kostela byla přenechána k užívání evangelíkům a také v zimním období sloužila k výuce dětí. Školní rok začínal po sklizni kukuřice.

Přenesením správy jižního Banátu do moci uherské vlády přišla také změna zákonů a pozemky byly nově přidělovány lidem, kteří je doposud obdělávali. Stali se tak novými majiteli polností, pastvin a lesů. Změnou vlády se také změnil přístup ke školství. Dříve původní povinný německý jazyk byl nahrazen maďarským. Českému jazyku se věnovalo pouze minimum času.⁴⁴

Od druhé poloviny osmdesátých let 19. století našli místní obyvatelé pracovní uplatnění v dolech. Rozvoj hornictví také přilákal nové osadníky a nejvíce jich přišlo z Kladenska a Kutnohorska. Výuky českého jazyka se zde ujal Josef Mleziva. Jeho syn Adam vystudoval školský institut v Nádlaclu a po té převzal po svém otci výuku. Uherská vláda poté financovala výstavbu nové školy a stavbu provedli již sami osadníci. S příchodem zimy zasedli do lavic dospělí a doučovali se maďarskému jazyku. Bígr nikdy netrpěl přelidněním nebo naopak nedostatkem osadníků (pracovní síly).

Po sňatku zůstávali novomanželé u jedněch nebo druhých rodičů, než si postavili vlastní domek, usedlost či hospodářství. Záleželo na velikosti věna, anebo zda ženich pocházel ze zemědělského hospodářství nebo byl vyučen v řemesle. V každém případě nesměla v domácnosti scházet kráva, koza nebo vůl či jiné tažné zvíře.

Velký odliv obyvatel nastal při první světové válce, kdy odešli pouze muži, ale za to hned desítky mužů. Z nich se vrátili pouze dva. Jeden zůstal v Bígru a druhý odešel do

⁴² Prázdniny u krajanů. [online] [cit.28.11.2020]. Dostupné z: http://www.banat.cz/ceske_vesnice.htm.

⁴³ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 154, 155.

⁴⁴ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: 2014, s. 157-159.

Gerníku.⁴⁵ Nejen Bígr, ale i ostatní vesnice prosperovaly až do konce 60. let 20. století, kdy byly doly uzavřeny.

Uzavřením dolů zůstávají v obci převážně starší lidé a děti školou povinní. Nachází se tu pouze málo obyvatel v produktivním věku. Odjíždějí na "turnusové zaměstnání"⁴⁶ nebo jsou již trvale usídlení v blízkých městech (Orșova, Stará Moldava či Berzáska). Těch málo co zůstali, jsou plně soběstačné rodiny nebo drobní podnikatelé, podnikající ve více oborech. Přes den jezdí za prací po celém okrese (zednické práce, řemeslnické práce a drobní obchodníci s vlastními produkty na trzích). Večer se poté starají o domácnost, případně statek. Děti, které tu jsou, sami hovoří o tom, že až budou moci, vesnici opustí. Nemají tu nikoho a tedy žádný důvod, proč tu zůstávat. Příbuzní jsou buď v České republice, anebo v jiných rumunských městech a jejich život je jednodušší.⁴⁷

⁴⁵ Informace získána z církevních zápisů, které mi sdělil farář Václav Mašek.

⁴⁶ Turnusové zaměstnání mi bylo místními obyvateli vysvětleno jako nepravidelná pracovní doba, nejen hodinami v pracovní den, ale také nepravidelnými dny v týdnu. Zpravidla X dní v zaměstnání (například na stavbě) a X dní odpočinku - doma.

⁴⁷ Tuto informaci mi sdělila dvojice děvčat (Marie a Bohdana), které jsem oslovil a měl možnost s nimi hovořit přímo po bohoslužbě, při odchodu z kostela. Avšak podílet se na dotazníkovém průzkumu odmítly.

4. Základní teoretický přehled

4.1 Emigrace, reemigrace a repatriace

Dnešní globalizovaný svět je obrazem několika set staletí neustálé migrace obyvatel a v dnešní době bychom mohli říct, že moderní technologie, zrychlující se doprava a také internetové připojení činí svět mnohem více provázaným a to na ekonomické, sociální i politické úrovni. Od potulných, kočovných národů, přes obchodní karavany a zámořské obchodní plavby až po dnešní celosvětově provázaný systém se dnešní svět zakládá na vzájemných stycích.⁴⁸ Tento svět zároveň přímo vybízí k migraci, a to ať již k vnitřní, mezinárodní, nucené, individuální či hromadné a mnoha dalším.⁴⁹ Migrace je pojem, který vychází z latinského slova *migratio*, což znamená pohyb nebo také přesun. Migrace tak může znamenat pohyb nebo přesun v celém spektru využití v rámci migrace lidské (pohyb a stěhování obyvatelstva v prostoru)⁵⁰, ale s ohledem na význam slova bychom vlastně mohli hovořit také o migraci zvířecí, případně ekonomické nebo informativní (informace). Nás však zajímá migrace lidská.⁵¹

Samotný pojem migrace je nezbytně spojen s přeshraniční migrací obyvatel, protože už konceptuálně je tento termín spojován s označením migranta jako někoho, kdo překračuje hranice teritoria, které není označované jako jeho vlastní. Tím zároveň narušuje kohezní uspořádání společnosti v daném státě, na které si stát činí nárok, a migranti tak jsou označováni jako cizinci - tedy jako jedinci, kteří nepatří „sem“ nebo k „nám.“ Tento fenomén se také dotýká Čechů z Banátu. Ačkoliv bychom mohli tvrdit, že krajané jsou označováni jako „bližší“ nebo jako „součást národa“, do kterého cestují a zároveň je vůči nim uplatňována relativně málo přísná imigrační politika, kdy např. trvalý pobyt mohou získat velice snadno oproti jiným migrantům bez českých předků, migrace znamená i pro ně nutnost vynaložit sociální a finanční investice a není pro ně jednoduchou záležitostí. Získání trvalého pobytu může být v rámci šesti měsíců od podání žádosti, ovšem v případě jiných migrantů se jedná o pobyt spojený s pěti roky pracovního pobytu nebo deseti roky studijního pobytu, než dosáhnout na trvalý pobyt.⁵²

⁴⁸ KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 81-162.

⁴⁹ Podle nejnovějších odhadů Organizace spojených národů žilo před třemi lety (2017) téměř 258 milionů lidí v jiném kulturním prostředí, v jiné zemi, než v jejich rodném státě. Oproti minulým odhadům z roku 2000 se jedná o nárůst migrantů téměř 49%. Nejen význam migrace, ale i problematika spojená s migrováním obyvatel předkládá zjištění, že mezinárodní migranti tvoří 3,4% všech migrujících obyvatel našeho světa.

⁵⁰ SOUKUP, Václav. *Antropologie - teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011, s. 694.

⁵¹ PALÁT, Milan. „Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií.“ Sborník příspěvků - XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, 2014: 708-714.

⁵² JIRKA, Luděk. *Migrace za lepším životem*. Praha: Univerzita Karlova, 2018.

To je spojené s pojmem **emigrace**. Tento pojem označuje opuštění země původu a přestěhování se do země budoucího života. S ohledem na krajanů lze "překládat" jako **reemigraci**, přičemž tento termín v podstatě znamená návrat do "země původu." Tento termín je však značně problematický, neboť označuje určitou představu loajality reemigrantů vůči zemi původu a je také nezbytně svázán s představou o etnické/národní sounáležitosti s majoritou v zemi imigrace. To by však nemuselo být zcela správné označení vzhledem ke krajanům, protože termín reemigrace sice předpokládá jakousi loajalitu a národní nebo etnickou sounáležitost s jedinci žijícími v zemi imigrace, ale mnozí krajané – zejména ti mladší – již nemusí nalézat v České republice nostalgickou nebo diasporickou touhu po objevování svých předků nebo sebe „sama“, ale mohou odcházet do České republiky kvůli lepším sociálním, politickým nebo ekonomickým podmínkám. V tomto ohledu by mohl být termín reemigrace se svým významem uplatněn spíše ve vztahu ke starší nebo střední generaci, ale vždy záleží na konkrétním kontextu dané krajanové enklávy.

Samotní reemigranti mají často občanství jiného státu a také obyvatelé české diaspory v jižním Banátu, mají rumunské občanství a vracejí se do původní české vlasti. Pokud se ovšem vrací zpět jedinec, který nezískal nebo nepřijal občanství jiného státu a má stále občanství státu, ze kterého emigroval, hovoříme o **repatriaci**.⁵³ Tento termín může také znamenat státně organizovanou reemigraci. Termíny reemigrace a repatriace se významově často odlišují, ale občanství je v tomto ohledu klíčové. Repatriace by se tak mohla týkat jedinců, kteří emigrovali z Československa před komunistickou diktaturou a nespravedlností.

Pokud se krajané rozhodnou k emigraci a přijedou do země původu, potom hovoříme o **imigraci**. Významově se jedná o proces opačný, tedy o přistěhování se do určité země, kam daný jedinec směřuje. Imigrace, je pro krajanů jednodušším procesem a často určuje proud migrace ze zemí východní Evropy a z Banátu, protože jejich rozhodování ohledně migrace do České republiky je o to snazší, o kolik jsou benefity vůči migrantům silnější. Není zcela neznámou konstantou, že rozhodování krajanů v případě emigrace je doprovázeno také rozhodováním, ohledně porovnání příznivějších nebo nepříznivějších imigračních politik vůči krajanům. Termín imigrace, je pak termínem zahrnujícím jak imigraci krajanů, tak imigraci jiných osob a neexistuje zde rozdíl jako v případě emigrace, zda se jedná pouze o emigraci nebo o reemigraci.

Je pak samozřejmě zcela patrné, že oba termíny emigrace a imigrace jsou spojené se směrem pohybu (odchod – emigrace, příchod – imigrace) a s těmito procesy jsou spojené i

⁵³ VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 112 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity; sv. 168, s 76-80.

politiky vůči odchozím nebo přichozím, které tak můžeme označovat jako politika emigrační (sledující, kontrolující a monitorující odchod ze země) nebo politiku imigrační (sledující, kontrolující a monitorující příchod do dané země) a z tohoto pohledu je zcela patrné, že termíny imigrace a emigrace jsou zcela nezbytně spojené i s lokalitou, kde se právě daní migranti nalézají. Pokud tak hovoříme o odchodu z dané lokality, tak hovoříme o emigraci, ale pokud hovoříme o příchodu do dané lokality, tak hovoříme o imigraci. Toto je zdánlivě jasné rozdělení, ale zároveň to poukazuje na neschopnost, použít tyto termíny v případě transnacionálního jednání. Transnacionalismus nám poukazuje na přeshraniční jednání migrantů, a pokud bychom zaklesli do hodnocení jejich jednání pouze s ohledem na jednání v dané lokalitě, pak bychom nebyli schopní pojmut transnacionalitu jako takovou a museli bychom se přimknout k sociálnímu a ekonomickému lokalizovanému působení, které by pro transnacionální vztahy nebylo zcela adekvátní.

Nejedná se o to, že bychom chtěli bagatelizovat vliv lokality na jednání migrantů, ale zároveň je nutné si uvědomit, že pouhá lokalita nenabízí v dnešní globalizované době jedinou možnost pro vyhodnocování sociálních nebo i politických a ekonomických vztahů migrantů. Jejich vztahy totiž často nejsou omezené lokalitou, ale směřují do nadlokálního prostředí. Problémem lokalizovanosti a území teritorializovanosti států a jejich společnosti je perspektiva integrace. Pokud hovoříme o integraci, hovoříme zároveň o imigraci a ještě donedávna byly tyto dva procesy nezbytně spojené – pokud někdo přišel do země imigrace, musel se zároveň integrovat, čímž mu byla přiznávána pouze jediná možná adaptabilita. Transnacionální teorie právě tuto jasnou perspektivu překonává.

Adaptabilita totiž nemusí směřovat nutně „dovnitř“ v zemi imigrace (postmigrační vazby), ale také může směřovat „ven“ mimo zemi imigrace a to do transnacionálního prostoru (spojené s premigračními vazbami). Dominanci obou procesů integrace a imigrace dekonstruovali už Nina Glick-Schiller a Andreas Wimmer,⁵⁴ kteří poukázali na to, že územní jednotka států je označována jako ohraničená a stejně tak je vnímána i společnost, a pokud někdo naruší kohezivitu společnosti, je vnímám v termínech integrace, protože musí ctít normy, hodnoty, zvyky, standardy, životní návyky v dané lokalitě. Studují se tedy sociální projevy, a proto je zkoumán, jak se daným projevům přizpůsobí, než jak udržuje transnacionální vazby. Ale bylo by bláhové se domnívat, že migranti „odhodí“ své premigrační vazby, protože právě premigrační vazby jsou důvodem jejich odchodu ze své

⁵⁴ GLICK-SCHILLER, Nina a WIMMER, Andreas. „*Methodological Nationalism, the Social Sciences and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology.*“ *International Migration Review*, 2003, 37 (3): 576-610.

země, ať se za tím skrývá nutnost výdělků nebo nutnost postarat se o rodinu, která zůstala v zemi emigrace. Začlenění, tak sice může být žádoucí, ale metodologický nacionalismus a jeho kritika nám tedy ukazuje, že vnímat migranta výlučně v procesech začlenění je mylný předpoklad a je spojen pouze s nastavením sociálních věd.

4.2 Diaspora

Diaspora a její pojetí, je také jedním ze starších termínů spojených s migrací. Původně byla diasporická identita spojována s migrací Arménů nebo Židů a až v 80. letech 20. století doznala tato teorie zásadních změn, kdy se rozšířila na jiné obyvatel žijících v jiných kulturních prostředích, obklopených cizí hostitelskou zemí a přesvědčených o své vlastní partikularitě.⁵⁵ Významově, je termín diaspora spojen s představou, o návratu migrantů a tím pádem s loajalitou k zemi původu a důležitá je právě víra, která tvoří most mezi migranty a zemí původu. Specifikou diaspor je také fakt, že ať se nachází skutečně kdekoliv, její obyvatelé mají stejné povědomí o svých kořenech, své kultuře a sounáležitosti.⁵⁶

Tato definice je však také problematická z hlediska udržování transnacionálních vztahů. Pokud bychom rozebrali diasporickou identitu, pak se nám zde otevírá zcela opačný problém než, jak jsme zjistili u pojmů emigrace a imigrace. Termín diaspora staví na výlučné loajalitě členů diaspory vůči státu nebo národu v zemi původu a to zase znamená, že vazby na místní lokální obyvatelstvo jsou vlastně „neplodné.“ Jednoduše řečeno byla diasporická identita definována tím způsobem, že jedinec, pokud je nositelem diasporické identity, doufá v návrat do země původu, utváří kolektivní paměť a mýty o vlasti, idealizuje si domov předků, vytváří si obraz původního domova, vzhlíží k návratové migraci, má velice silné etnické vědomí skupiny, které je založeno na odlišnosti, má problémový vztah se zemí původu (označováno i pocity nedostatečného přijetí) a vyjadřuje pocity empatie a solidarity s příslušníky stejné etnické skupiny nebo v jiných zemích.⁵⁷ Jinými slovy, tato definice staví na „nepohodlné vazbě“ vůči zemi, kde diaspora žije, ale naopak je zvýrazňována diferenciací mezi nimi a majoritou a také je zdůrazňován etnický/národní partikularismus se skupinou v zemi původu nebo v jiných zemích. Je zde tedy patrné, že veškeré procesy identifikace směřují mimo lokalitu současného působení diaspory a tím docházíme k závěru, že zatímco termíny emigrace jsou bytostně lokalizované, termín diaspora utváří představu o

⁵⁵ HANUS, Lukáš. „Nové diasporý“ – diaspora jako transnacionální moment. *Antropowebsin*, 2009, 4 (2-3):13-18.

⁵⁶ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007, s. 129.

⁵⁷ SAFRAN, William. „Diasporas in Modern Societies. *Myths of Homeland and Return*.“ *Diaspora*, 1991, 1 (1): 83–99; COHEN, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*. Florence: Routledge, 1997.

neidentifikaci se s danou lokalitou. Bylo by možné nacházet ještě další principy a další významové aspekty uvedených termínů, ale nyní se můžeme obrátit na možnost transnacionálních vztahů.

4.3 Transnacionalita

Tuto relativně mladou migrační teorii poprvé uvedl do vědeckého prostředí Joseph Nye a Robert Koehane při průzkumu mezinárodních vztahů v roce 1972, ale transnacionální jednání migrantů zde bylo prakticky odjakživa. Transnacionální vztahy by se daly označit jako sociální, ekonomické, kulturní a politické vztahy s původním domovem. Jen těžko si totiž lze představit, že by migranti odešli z místa původu a zpřetrhali by veškeré vazby s původní lokalitou, ať již úmyslně nebo neúmyslně.⁵⁸ Svého velkého zájmu se dočkala až v 90. letech 20. století, kdy se stala součástí horečných diskuzí ve spojení s globalizací. Transnacionalitu můžeme vnímat jako jakousi "pomyslnou dálnici" spojující určité jedince a komunity napříč státy. V případě použití této "dálnice" se jedinec ocitne v novém místě s novou kulturou a novými lidmi kolem sebe, ale stále bude udržovat staré vazby. Budeme-li hovořit o emigraci, tak významově lze hovořit o tom, že se migrující člověk usadí a zde také udržuje vazby mezi ostatními (sousedy, kolegy v zaměstnání a podobně). Hovoříme-li však o diasporické migraci, migrující jedinec udržuje vztahy mezi ostatními obyvateli ze stejné etnické skupiny, ale pokud budeme hovořit o transnacionalitě, pak hovoříme o vazbách, které spojují jak obyvatele v zemi imigrace, tak s obyvateli v původní domovině.⁵⁹

S pojmem transnacionalismu se objevilo také mnoho dalších pojmových spojení jako transnacionální komunikace, rodina, mimo jiné, také vztahy, ale pojem transnacionální vazby má v oblasti migrace své pevné místo, ačkoliv cesta k současnější definici byla více méně trnitá a často kritizovatelná. Nejprve je nutné uvést si kontext, ve kterém byla uvedena asi jedna z nejslavnějších definic transnacionální teorie. Na konci 80. let a na počátku 90. let 20. století se totiž vytvářely akademické práce (a můžeme říct, že i politické ovzduší), které zcela jasně ukazovaly na globalizovaný a propojený svět, kdy se utvářely předpoklad pro termíny jako je mcdonaldizace. Tento termín vlastně znamenal jakési zploštění a zúžení celého světa to jedné homogenizované zóny ekonomických a politických vztahů a není divu, že mnozí pod termínem „svět se stává globalizovanější“ měli na mysli, že se svět stává unifikovanější, uniformní a homogenizovaný. Sociální procesy pak měly být společné všem jedincům a lokalita, respektive její vliv na globální prvky, byla opomíjena.

⁵⁸ GORDON, Milton. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford UP, 1964.

⁵⁹ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007, s. 143-159.

V tomto pojetí se formovaly právě první důležité teze transnacionální teorie a také autorky *Nations Unbound* (1994), jmenovitě Nina Glick-Schiller, Christina Szanton-Blanc a Linda Basch⁶⁰ (ale třeba i Michael Kearney⁶¹), upozorňovaly na to, že mezi migranty žijícími ve Spojených státech amerických a nemigranty z jejich původní země existují transnacionální vazby, které znamenají jednak posílání remitancí, ale také pevné sociální vazby, které de facto zabraňují integraci v zemi imigrace oněch migrantů. Autorky tak vyjádřily přesvědčení, že určité procesy ze země původu zabraňují začlenění a tím pádem obrátily celou imigrační teorii – pokud se do té doby projevovala silně integrace a vliv lokality, pak autorky se postaraly o značný rozruch, protože uvedly, že pojem integrace nejenom nefunguje, ale také existují sociální procesy, které jsou kontrastní. Ve své době se jednalo o přelomové dílo a bylo následováno dalšími autory.

Nutnost revize těchto prvních transnacionálních přístupů však byla žádoucí – nejednalo se pouze o nutnost revize s ohledem na sociální procesy, ale také na temporalitu nebo na regulérnost transnacionálních vazeb. Pomineme-li určité aspekty těchto revizionistických přístupů, protože všechny nejsou z hlediska této práce až tolik zásadní, vrátíme se především ke vztahu lokality a transnacionálních vazeb. Ještě na počátku 20. století se objevovaly práce, které se nesly ve stejném duchu jako v knize *Nations Unbound*, ovšem následně se již objevily přístupy, které zdůrazňovaly lokalitu. Jedním z takových autorů byl např. Thomas Faist, který uvedl transnacionální sociální prostory a snažil se znovu poukázat na vliv lokality na formování transnacionálních vazeb.⁶²

Vliv lokality však ani ve Faistově podání neznamena pouze jiné perspektivy, ale především vlivy proudící z jedné do jiné lokality, které tak mohou v konečném důsledku profilovat určité dispozice dvou specifických a vymezených lokalit. Nejedná se však v tomto podání o předpoklady, které by tady již byly již dříve a které by se nekriticky stavěly k transnacionálním vazbám v podobě přejímání jedněch aspektů z jedné kultury do jiné lokality, anebo dokonce z jednoho dominantního kulturního okruhu do jiného na bázi prostého přijímání, ale jedná se o zvýrazňování lokality v tom smyslu, že z lokality směřují určité aspekty do nadlokálního působení a poté jsou umístěny do jiné lokality. Jedná se tedy o vzájemný vliv dvou různých lokalit a o vzájemné působení a přenášení vztahů. Tato teze pak byla obecně přijímaná jako základní kameny pro transnacionální teorie – nejedná se tak jen o

⁶⁰ BASCH, Linda, GLICK-SCHILLER, Nina a SZANTON-BLANC, Cristina. *Nations Unbound*. London: Routledge, 1994.

⁶¹ KEARNEY, Michael. „*Borders and Boundaries of State and Self at the End of Empire*.“ *Journal of Historical Sociology*, 1991, 4 (1): 52–74.

⁶² FAIST, Thomas. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford UP, 2000.

vyzdvihování premigračních vazeb, ale také postmigračních vazeb, přičemž obě mají svůj vliv na formování transnacionálních vazeb. Další z důležitých tezí spočívala v tom, že záleží na samotném migrantovi, jaké předpoklady postmigračních a premigračních vazeb si ponechá.

To bylo předpokladem také pro mou práci ohledně banátských Čechů – chtěl jsem zjistit, jaké lokální prvky z České republiky, ať se již jedná o znalosti ohledně firmy Mitas nebo jednoduše o českém prostředí, proudí do Banátu, a jak v tamní situaci způsobují idealizaci a obecně obraz České republiky. Mohli bychom v této rovině uvažovat také o vlivech směrem z Banátu do České republiky a tím pádem bychom naplnili právě to, jak o transnacionálních vazbách uvažoval Thomas Faist v jeho označení transnacionálních sociálních prostor.

Na závěr si dovolím malou odbočku s ohledem na svůj výzkum. Před cestou do Banátu jsem, ze strany místních očekával vstřícnost, pochopení a ochotu spolupracovat. Doufal jsem v diskuzi o transnacionalismu v realitě. Tedy diskuzi o tom, jak rodiny udržují vztahy na dálku, jak si vycházejí vstříc, aby udržely dva domovy (v Rumunsku a v České republice) a jak se profilovaly transnacionální vazby v minulosti a určité zamyšlení nad tím, jak se budou profilovat do budoucna. Rozhodně jsem neočekával nějaká rozsáhlá monologová pojednání o prožívání vztahů "na dálku" a řešení případných potíží, spíš vyprávění o tom, jak se vítají při setkání, po dlouhém odloučení, nebo jak reálně reemigranti skutečně hovoří o České republice. Na místo výše popsaných scénářů, jsem v mnoha případech získal strohé informace, které odpovídaly odpovědi na uzavřenou, nikoliv otevřenou otázku, ale i s tímto je nutné také pracovat, přestože jsou zdroje omezené. U jiných respondentů jsem se dozvěděl mnoho okrajových informací, které, byť vzdáleně, ale přece souvisejí s danou zkoumanou transnacionalitou a jejími vazbami. Bohužel, jsem se však nedověděl jádro informace, které bylo stěžejním pojítkem, klíčem, k dešifraci získaných informací, ale to mi nebrání v tom, abych se pokusil uvést reálné a fungující transnacionální vztahy v empirické části této práce.

5. Terénní výzkum

5.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum, na rozdíl od kvantitativního výzkumu, vychází z fenomenologie, etnometodologie, symbolického interakcionalismu⁶³ a opírá se o indukci.⁶⁴ Tím se liší od kvantitativního výzkumu, který nezdůrazňuje výše uvedené postupy a není přímo zacílen na pochopení dané sociální situace, ale spíše se věnuje určitému konání a jednání respondentů. Cílem kvalitativního výzkumu je odkrýt jejich sociálně konstruovanou realitu, poukázat na možnosti jejich porozumění daného problému, v daném – jim přirozeném - prostředí. Jedná se, oproti kvantitativnímu výzkumu o pružnější metodu výzkumu, jelikož je možné v průběhu výzkumu měnit nejenom zkoumané otázky, ale také je možné měnit metodu výzkumu. Zatímco kvantitativní výzkum má pevně danou strukturu otázek a změnou otázek nebo dokonce jejich pořadím by v podstatě změnil cíle svého výzkumu, což by bylo v protikladu k tomu, na základě čeho si stanovoval hypotézu. Pro kvalitativní výzkum je typické, že se mohou změnit jak otázky, tak i metody, za účelem dosažení určitého výsledky, protože prvotní hypotéza je totiž také daná, ale prostředky, kterými lze dosáhnout výsledku, lze samozřejmě měnit v závislosti na proměně zkoumaného terénu. Kvalitativní výzkum se pak zaměřuje na interpretaci pomocí indukce, zatímco kvantitativní na interpretaci pomocí dedukce.⁶⁵ Ke kvantitativnímu výzkumu, tak již přistupuje výzkumník s již připravenou tezí, kterou se snaží vyvrátit nebo dokázat.⁶⁶

5.2 Výzkumná lokalita

Výběr místa a časové rozvržení pro terénní výzkum nebyl samozřejmě náhodný, ale byl pevně určen plánem výzkumu. Pro zvolené vesnice jsem se rozhodl na základě jejich dostupnosti - odloučenosti od okolního majoritního prostředí a to hned z několika příčin. Vesnice Rovensko je nejvýše a nejhůře dostupnou vesnicí. Lze tu tedy předpokládat minimální kontakt s Rumuny a i to bylo z hlediska určité kompaktnosti českého osídlení, z hlediska uchování české komunity z hlediska patřičnosti do výzkumu důležité. Naproti tomu jsou vesnice Svatá Helena a Eibental nejsnáze dostupné, žijí zde již Rumuni a tyto vesnice jsou nejvíce propojené s rumunskými službami a také všemožnými interakcemi nejen na

⁶³ Interpretativní paradigma.

⁶⁴ Pozorování - zjištění pravidelností - závěry – teorie.

⁶⁵ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 36-45.

⁶⁶ Srov. GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 31-38.

obchodní, ale také na sociální bázi. Zde bylo tedy předpokladem, že tyto vesnice mohou být velmi ovlivněné rumunským prostředím a osídlení by tak již nemuselo být tak „české“ jako v případě Rovenska, což je také významným prvkem pro výzkum. Čtvrtá a poslední vesnice výzkumu Bígr je z pohledu předchozích hledisek „neutrální“, čímž mám na mysli, že není ani příliš vzdálená, ani příliš blízká k rumunským vlivům, ale přesto již i v této vesnici žijí rumunští obyvatelé. Rumunský vliv v uvedených vesnicích nemusí být samozřejmě pouze sociální nebo ekonomický, ale také politický. Ten jsem však pokládal za určitou samozřejmost a nepokládal jsem to za důležité z hlediska výzkumu, ačkoliv by podle teorií transnacionalismu mohl být také důležitý. Nicméně, pro můj výzkum byla důležitá především sociální báze původních českých vesnic a sociální transnacionalita jejich obyvatel.

Časově byl výzkum prováděn v srpnu 2019. Takto zvolený časový úsek byl zcela záměrný, protože výzkum byl započat v Rovensku, kde v srpnu 2019 vrcholilo setkání rodáků z Banátu, přičemž se následně všichni rodáci i místní obyvatelé přesunuli do obce Svatá Helena, kde se 18. srpna 2019 slavil svátek posvícení. V těchto situacích jsem měl možnost pozorovat nejen dokončování příprav svátku a setkání, ale také samotné „veselí“, mohu-li to tak nazvat, a následný návrat k běžnému životu na vesnici. V následujících dnech 21. srpna až 24. srpna 2019 byl obci Eibentál pořádán Hudební festival krajanů, na kterém vystupují nejen amatérští hudebníci z českých vesnic, ale také zvaní hosté z Rumunska i České republiky. I v rámci těchto festivit byla důležitá právě ona možnost pozorovat „veselí“ dané touto sociální situací. Lze doplnit, že vesnička Bígr spíše stojí stranou a dění v této vesnici není tak okázalé jako ve vesnicích uvedených výše. Hovorovými slovy bychom mohli říct, že se zde jakoby zastavil čas. Nicméně se sluší dodat, že v Bígru v současnosti žije a působí arciděkan Václav Mašek, "nositel" ocenění "Jana Masaryka - Gratias agit," a tak má i tato vesnice svá specifika, která jsou z hlediska české komunity v Banátu velice důležitá.

Na závěr této podkapitoly lze dodat, že se nejednalo o mé první setkání s krajany v Banátu. Část jižního Banát v Rumunsku jsem navštívil již v letech 2012 a 2013 a následně jsem se zde pobýval v roce 2018, a přestože tyto pobyty samozřejmě nebyly významně spojené s výzkumem pro bakalářskou práci, tak jsem si všiml určitých aspektů, které byly z hlediska výzkumu podnětné. Například jsem si všiml, že po tak krátké době (2012 – 2019) je patrný úbytek obyvatel na vesnicích, ale také se poněkud zastavil jejich rozvoj. Tato situace však není zřejmě nepodobná jiným situacím v jiných krajanských enklávách ve východní Evropě. Svou roli však hraje také migrace do České republiky a to bude také důležité pro mou bakalářskou práci.

5.3 Cíle výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu bylo získat informace o transnacionálních vazbách mezi těmi obyvateli z výše uvedených původních českých vesnic, kteří již migrovali do České republiky a těmi, kteří zůstali v rodných vesnicích v této části Rumunska. Zcela konkrétně jsem pak chtěl nacházet sílu a vliv transnacionálních vazeb mezi rodinnými příslušníky. Tento výzkumný cíl byl pro mou bakalářskou práci zcela zásadní a doplnit ho lze mým předpokladem, že pokud existují mezi rodinnými příslušníky silné sociální vazby, tak se tyto vazby budou projevovat také navzdory odlišnému geografickému umístění jejich rodinných příslušníků. Nechtěl jsem nyní hodnotit problematiku toho, zda se sociální vazby mezi příslušníky jedné rodiny ocitají na určitém scestí, např. zda rodinní příslušníci žijící v České republice hovoří „pravdu“ o svém životě v Banátu nebo zda odmítají posílat peníze. Nechtěl jsem tyto vztahy hodnotit ani z hlediska jejich funkcionality, ale zcela jednoduše jsem chtěl najít možnosti, zda a jak jsou transnacionální vztahy artikulované a situované a zda vůbec dochází k určitému přenosu informací pomocí transnacionálních vazeb. Je pak zcela zřejmé, že některé prvky transnacionálních vazeb je možné vyloučit (např. tzv. reverzní remitance) a jiné lze naopak předpokládat téměř s jistotou (např. volání telefonem), nicméně, jak jsem uvedl výše, cílem mého výzkumu bylo především ony transnacionální vazby popsat.

Dalšími nebo spíše vedlejšími cíly byla snaha poznat uvažování místních obyvatel, což je ale opět spíše dané mým osobním zájmem, než abych poznatky přímo implementoval do bakalářské práce. Bylo pro mě zajímavé poznávat, nakolik se projevuje vztah obyvatel k jejich současné domovině (k českým vesnicím v rumunském Banátu) a nakolik je patrné jejich (společné) prožívání nejen festivit, ale také vesnických (společných) „starostí.“ Problematiku festivit jsem následně shrnul a uvedl do přílohy a problematiku vztahu k současné domovině i vesnických „starostí“ jsem alespoň nepřímo uvedl přímo v bakalářské práci.⁶⁷

Posledním mým cílem, daným také spíše určitou vůlí po osobním poznávání, bylo zamyslet se nad současnou situací českých vesnic v Banátu a jejich možným zlepšením. Jako příklad lze uvést časté výjezdy z České republiky do Banátu, přičemž tyto výjezdy jsou sice spjaté s určitým typem etnoturistiky pro české občany a zároveň s etnickou revitalizací v případě českých vesnic v Banátu, ovšem z druhého pohledu to spěje k jisté devastaci

⁶⁷ Tyto starosti se mění vesnici od vesnice. Svatá Helena má problémy s Italskou společností, která v těsné blízkosti vesnice vystavěla, nežádoucí, větrné elektrárny. Rovensko má každoroční potíže s propojeností s okolním světem. Na podzim napadne sníh, který vesnici doslova odřízne od okolního světa až do jara. Bígr má potíže se slábnoucím pramenem pitné vody a Eibentálské zase trápí, že se v jejich škole již od první třídy vyučuje rumunsky a čeština je pouze volitelný předmět.

původního prostředí a to už pouze tím, že etnoturistika je zcela nepřírozeným fenoménem (a pak se také někteří čeští občané chovají v Banátu poměrně neurvale). Otázkou tedy pro mě bylo, co by se v této lokalitě dalo udělat za účelem rozvoje této kultury, jaká je, ale také zda by bylo možné zabránit odlivu místních rodáků do zahraničí, převážně do České republiky, protože se nejedná opět o přirozený proces, ale o proces stimulovaný etnoturistikou, který spěje k vyliďňování českých vesnic v Rumunsku. Asi by se musely lokality českých vesnic zatraktivnit – a to především ekonomicky – aby došlo k návratu rodáků do původních rodišť nebo k zastavení migrace. Negativní ekonomické vyhlídky jsou však zároveň důvodem odchodu a hlavně leží tento úkol na bedrech rumunského státu, který je plný korupce.

5.4 Metoda výzkumu, způsob sběru dat a vzorek respondentů

Hned na úvodu bych rád rozlišil mezi nezúčastněným a zúčastněným pozorováním při přípravách, slavnostech a při následném návratu k běžným denním činnostem, jaké jsem měl možnost pozorovat. Při těchto příležitostech jsem se setkával s místními obyvateli, se kterými jsem neformálně hovořil, ale také jsem měl možnost je pozorovat a zapisovat si vhodné poznámky do určité formy terénního deníku. Toto je samozřejmě otázkou, protože při pozorování festivů jsem mohl být vnímán jako nezúčastněný pozorovatel, ale na druhou stranu jsem v okamžiku promluvy s danými jedinci nebo prostě jenom jakoukoliv interakcí s nimi narušil momenty nezúčastněnosti a spíše se přikláněl, ke zúčastněnému pozorování. To je samozřejmě problematické, ale sám bych zastával pozici, že přeci jen není výzkumník nikdy nezúčastněný, protože už jenom svou pouhou přítomností vytváří podmínky pro zúčastněné pozorování. Pozorování bylo nejvíce využito při přípravách na oslavy Posvícení a průběh samotného Posvícení, ale také při pozorování hudebního festivalu "Banát".⁶⁸

Dále jsem provedl cílený polostrukturovaný rozhovor se záměrem získat odpovědi na základní otázky týkající se transnacionálních vztahů rodinných příslušníků a potažmo i festivů nebo etnické revitalizace.⁶⁹ Je nutné říct, že v tomto momentě jsem byl překvapen, že se přede mnou nerozprostírá zajímavý a podnětný výzkumný terén, ale spíše terén prázdnější a pustý na možné odpovědi. Místní lidé neměli příliš chuť vyprávět a pouze u dvou participantů jsem se dočkal určitých rozvinutějších odpovědí. Jedním z nich byl postarší muž, který žil sám v domku na kraji vesnice Bígr. Druhým byl participant žijící ve vesnici Eibental, který měl mnoho dětí a vnoučat a byl zvyklí neustále něco vyprávět, ale po odvyprávění celého svého života mi (i se stručnou historií vesnice) nereagoval na doplňující otázky. Zdálo

⁶⁸ O Osvícení a folklorním festivalu "Banát" více uvádím v příloze Festivity jižního Banátu.

⁶⁹ Soupis všech otázek, včetně podotázek je umístěn v příloze, na konci hlavního dokumentu.

se mi, že obyvatelé žijí svým způsobem v určité minulosti, přičemž transnacionální vztahy jsou samozřejmě současným fenoménem a někteří možná ani nechápali, co po nich vlastně chci. Například muž z Eibentálu zakončil rozhovor slovy: *"Řekl jsem vše, co vím. Už sem mne neptejte."* A odešel. Další participanté byli lidé, které jsem znal již z dřívějších návštěv českých vesniček, anebo náhodní lidé, které jsem jednoduše potkal díky mému pobytu (např. majitelé stavení, které bylo pronajímáno k noclehu).

Rozhovory byly vedené na různých místech, ale v drtivé většině byly vedené u participantů doma (celkem osm z dvanácti rozhovorů). Ostatní se pak odehrály při slavnostech "Posvícení" ve Svaté Heleně, v pohostinství téže vesnice, na návsi před kostelem v obci Bígr a nebo třeba na okraji pastviny pod starou hrušní v obci Eibentál. I z tohoto je patrné, že pokaždé nebyly rozhovory vedené v absolutním klidu participanta (čtyři rozhovory), jak by zřejmě bylo požadováno, ale v těchto případech byli participanté vyrušováni okolím. Byť se tak některé rozhovory odehrály na nevhodných a třeba i atypických místech, jejich přínos byl více než dostačující, protože s participanty hovořícími v jejich domácnostech bylo několikrát i „více práce," jak bych tak nějak hovorově uvedl. Důvodů bylo samozřejmě více, ale mezi časté důvody se dá uvést, že jsme byli neustále vyrušováni domácími osobami, nečekanou návštěvou nebo prostě jen zvědavými dětmi, pro které jsem byl společně s bratrem jakousi "atrakcí." Nerad bych však veškeré rozhovory paušalizoval. Nejednalo se vždy o formální rozhovory a např. jeden rozhovor v ulici Englicko (obec Svatá Helena) byl velice citově zabarven. Důvodem byla skutečnost, že se jednalo o poslední žijící pár z daného rodu a v dané lokalitě, což nutně zvyšovalo emocionalitu v rozhovoru.

Stejně jako se měnily lokality rozhovorů i emocionální nebo formální aspekty v rozhovorech (nebo i starosti participantů), tak se i měnila délka rozhovorů. Nejkratší rozhovor trval celkem 46 minut a jednalo se o striktně formální⁷⁰ rozhovor. Naproti tomu jiný rozhovor trval 5 hodin a 38 minut, ale to bylo samozřejmě spíše výjimečné. Jednalo se o rozhovor s respondentem č. 1 z obce Rovensko, který nejen že svévolně vyprávěl i mimo položenou otázku, ale také mi předčítal a následně i citoval některé pasáže z Bible. Průměrně rozhovor trval 2 hodiny a 7 minut.

Pokud bych měl rozhovory shrnout a pokusit se je jednoduše definovat, tak se rozhovory často odehrávaly s předem dohodnutým respondentem a na předem dohodnutém místě a čase. U rozhovorů byl vždy přítomen můj bratr a ze strany participanta nebyl trvale

⁷⁰ Přísně laděný rozhovor je v tomto kontextu chápán: na jasnou otázku je jasná odpověď. Respondent se jednoznačně necítil dobře v roli dotazovaného, byť byl předem s průběhem a cílem rozhovoru seznámen.

přítomen nikdo z příbuzných, kamarádů nebo jiných obyvatel. Jsem si vědom toho, že tyto situace evokovaly určité dominantní chápání mě jako výzkumníka – byli jsme s bratrem početnější, zatímco participant byl často pouze jeden – a mohlo to samozřejmě mít vliv na rozhovor, ovšem sám jsem nepocíťoval, že by to bylo ze strany participanta vnímáno jako nátlak nebo něco podobného. Pouze jediný rozhovor byl jiný. Tento rozhovor byl vedený s respondentem č. 11 v obci Bígr, který přímo trval na tom, že mi rozhovor poskytne přímo na oslavě Posvícení ve Svaté Heleně. Nepřál si, abych ho navštívil v jeho domácnosti nebo s ním hovořil v obci Bígr. Důvody mi nejsou známy, ale tento rozhovor byl také jedním z nejobtížnějších. Rozhovor se vedl za rušivých elementů (na veřejném místě a za přítomnosti mnoha lidí, za doprovodu neustálé hudby, participant se neustále zdravil se známými a odbíhal od probíhajícího rozhovoru, nejméně dvakrát odešel tancovat s příbuznou osobou a po návratu si nepamatoval, kde v rozhovoru zakončil svoji myšlenku) a tak jsem zřejmě působil jako jakýsi kamarád, se kterým se chtěl pobavit při příležitosti Posvícení.

Rozhovory obecně probíhaly polostrukturovaně. Nejprve jsem před rozhovorem představil sebe i mého bratra, následně jsem uvedl téma své bakalářské práce a jaké cíle tímto rozhovorem sleduji. V neposlední řadě jsem také představil Univerzitu Hradec Králové s mým studijním oborem a podal respondentům podrobné vysvětlení, co tento obor obsahuje. Po tomto krátkém představení jsem spustil diktafon (v mobilním telefonu) a vyzval participanty ke krátkému představení své osoby a případně také své vesnice. Pokud se participant rozhovořil, nechal jsem jej hovořit tak, jak mu plynuly myšlenky. Polostrukturovaný rozhovor však neznamena pouze pokládání předem připravených otázek, a tak jsem se v některých případech doptával, pokud jsem to uznal za vhodné, abych dostal odpovědi na veškeré otázky související s tématem mé bakalářské práce. Jiným respondentům jsem však zase musel jednotlivé otázky klást a požadovat jejich zodpovězení a na případné otázky nebyla ze strany participantů žádná vůle. Někdy se mi zase nezdráhali na otázky odpovědět, ale často se zamysleli a dříve, než odpověď uvedli, tak odvedli své myšlenky jinam.

Otázky jsou řazeny na první pohled neuspořádaně. Mohlo by se zdát, že otázky jsou situované, nejdříve na festivity a následně na rodinné transnacionální vztahy, ale při hlubším vhledu lze vidět, že otázky postupně směřují ke stěžejním informacím (které jsou nejvíce patrné do otázek č. 5 až č. 10). Nechci tvrdit, že se mi to vždy povedlo, ale úkolem bylo participanta rozmluvit a poté se dostat ke klíčovým otázkám. Další otázky jsou obecnějšího rázu – např. uvádějící do problematiky a současně zkoumající vztah minoritní skupiny obyvatel k majoritnímu prostředí. Od jedenácté otázky a dále do poslední patnácté otázky se

zaměřují na prostší témata, která sice také byla důležitá, ale přímo nesouvisela s transnacionálními vztahy. Otázky jsou pak podrobně uvedené v příloze.

Během rozhovorů byly poznámky také zapisovány do terénního deníku. Zde byly uváděné poznámky ohledně „atmosféry“ rozhovoru, ale také jsem zde uváděl to, co nemohla zachytit zvuková stopa. Zapisoval jsem si tak gestikulaci participantů, jejich pocity vyjadřované nonverbálně (slzy v očích, stažené lícní svalstvo nebo zadržování pláče). Do deníku jsem si také zapisoval poznámky z vlastního pozorování před nebo po rozhovorech (např. jsem si zapsal, že každý večer po ukončení prací vynesou rodáci židle před svůj dům a sedí před domem na ulici a jen tak se dívají a nepromluví ani mezi sousedy ani mezi sebou, přičemž po západu slunce se zvednou se svých židlí, které uklidí a již nikdo nevychází).⁷¹

Jak jsem již uvedl v úvodu této práce, výzkum měl být postaven na dvojici rozhovorů, jeden měl být pořízen v českých vesnicích rumunského Banátu a druhý měl proběhnout v České republice, přičemž důležitým motivem bylo, že by se mělo jednat o rodinné příslušníky, tedy i o jedince pocházející ze stejných vesnic a to v těch, ve kterých byl výzkum prováděn v Banátu. Nepodařilo se mi však v České republice nalézt vhodné participanty k provedení rozhovorů a navíc se mi stalo, že jedinci, které se mi nakonec přeci jenom podařilo vypátrat, rozhovory odmítli. Participanti, se kterými jsem vedl rozhovory v Banátu, mi přislíbili kontakty na jejich příbuzné a třeba svou pomoc i doprovodili tím, že tito jejich příbuzní budou určitě ochotni spolupracovat při mém výzkumu, ovšem žádný fungující kontakt jsem nedostal, neboť si to příbuzní žijící v České republice nepřáli. Můžu se pouze domnívat, proč k této situaci došlo a tím důvodem mohla být třeba pocíťovaná diskriminace ze strany Čechů v České republice nebo jednoduše nesplnění migračního cíle, ale každopádně byl tento problém nakonec vyřešen tak, že jsem tuto práci postavil na rozhovorech pořízených v Banátu a tedy pouze s jednou ze dvou stran zúčastněných stran udržující transnacionální vazby. Je to samozřejmě škoda, ale na druhou stranu bylo takových výzkumu provedeno více, i když často „opačně“ (výzkum s jedinci žijícími v zemi imigrace a zkoumání jejich transnacionálních vazeb vůči zemi původu).

Polostrukturovaný rozhovor byl celkově veden se dvanácti participanty. V jednom případě se jednalo o rozhovor se ženou, jinak se jednalo pouze o mužské participanty. Zcela jednoduše se stávalo, že v některých případech jsem se třeba i vyptával žen, ale za ženu odpovídal její muž nebo ji v rozhovoru dokonce úplně nahradil. To vypovídá o určitém

⁷¹ Mnoha lidí, nejen respondentů, se kterými jsem vedl výzkum, jsem se ptal na toto jejich počínání. Nikdo mi nedal jasnou, vysvětlující odpověď. Všichni odpověděli, dělali to tak mi rodiče a jejich taky, tak to dělám po nich.

patriarchálním uspořádání tamní společnosti, ale můžu dodat, že nakonec jsem tyto situace převzal a to vzhledem k obavám z nízkého počtu participantů ve výzkumu. Ve dvou případech se jednalo o participanta v produktivním věku (podle rumunských zákonů)⁷² a dva participanti měli své příbuzné v jiném státě než v České republice.

Během výzkumu jsem se také pokoušel použít metody sněhové koule, kdy se od jednoho respondenta získávají kontakty na další vhodné adepty, ale tato metoda se ukázala být neúčinnou. Nešlo jen o nedostatek adeptů k rozhovoru, ale také o jejich odtažitost při navazování kontaktu a při sdělování mých záměrů. Vhodnějším způsobem se ukázalo být navázání neformálního kontaktu a následně provedené polostrukturovaného rozhovoru. Tento způsob navazování kontaktů je sice poněkud zdlouhavější, ale za to je výsledek snad i kvalitnější. Participant se mi jevil více otevřený. Vše bylo prováděno s informovaným souhlasem participanta a současně s mým ujištěním, že bude zachována jejich anonymita.

	Věk	Pohlaví	Bydliště	Víra	Generace v Banátu
Participant 1	75 let	Muž	Rovensko	katolík	5. generace
Participant 2	48 let	Muž	Rovensko	katolík	7. generace
Participant 3	63 let	Muž	Svatá Helena	katolík	7. generace
Participant 4	62 let	Muž	Svatá Helena	katolík	4. generace
Participant 5	62 let	Muž	Svatá Helena	babtista	6. generace
Participant 6	76 let	Muž	Bígr	katolík	min. 3. generace
Participant 7	74 let	Muž	Eibentál	katolík	7. generace
Participant 8	32 let	Muž	Bígr	babtista	4. generace
Participant 9	78 let	Muž	Eibentál	katolík	7. generace
Participant 10	62 let	Muž	Bígr	katolík	asi 6. generace
Participant 11	56 let	Muž	Bígr	babtista	min. 3. generace
Participant 12	36 let	Žena	Eibentál	katolička	min. 4. generace

Tabulka 1: Soupis respondentů

Zaznamenání rozhovorů však mělo také určitou problematickou stránku. Během počátečního upozornění, že rozhovor bude nahráván k lepšímu a přesnějšímu zpracování dat, nastaly komplikace v určitém distancování se participantů od mé osoby. To samozřejmě mělo svůj negativní vliv na celý výzkum, ale na druhé straně jsem považoval zvukový záznam za nejvhodnější prostředek pro výzkum a pro následnou analýzu. Tento problém se objevil i u participantů, které znám již od roku 2013. Celkově pak rozhovory byly následně přepisovány za účelem analýzy.

⁷² Všichni dotazovaní nezávisle na sobě uvedli, že člověk pracující v dolech šel do důchodu již ve čtyřiceti pěti letech. Tedy 46 let a více = důchodce. K tomuto tvrzení se mi však nepodařilo najít odpovídající zákon.

Plně si uvědomuji, že vzorek participantů, s nimiž byly prováděny rozhovory, je menší. Jak jsem již uvedl výše, záměrem bylo provést také rozhovory s reemigranty usídlenými na území České republiky, čímž by se počet participantů zvýšil, ale to nebylo bohužel možné.⁷³ Také si jsem vědom vysokého průměrného věku u drtivé většiny participantů. Rozhovor s participantem v produktivním věku a mladším byl totiž nesnadný, protože se tito participanté nacházeli v zaměstnání nebo pracovali na svých pozemcích a odmítaly řešit jakoukoliv možnost rozhovoru pro tuto bakalářskou práci. Měli jednoduše své starosti (žně, péče o dobytek nebo jeho přímá účast na sousedské výpomoci).

Vzorek rozhovorů je relativně malý a zároveň byly rozhovory vedené v relativně krátkém časovém období. Lze tedy i předpokládat, že absentovala i důvěra participantů v mou osobu, která by se spíše projevila až po dlouhodobějším pobytu ve výzkumném terénu. To bylo patrné i díky jejich neustálému ujišťování anonymity. Např.: participant č. 4, ze Svaté Heleny uvádí: *"rád si s vámi pohovořím o historii, víře a svátcích naší vesnice, ale nejsem si jist, zda chci reagovat na osobní dotazy. Přece jen se týkají mé rodiny a mých příbuzných v Čechách."* Podobně reagoval i participant č. 9, z Eibentálu, který dlouze hovořil o příchodu předků z českých zemí do oblasti Eibentálu, ale v okamžiku, kdy jsme se v rozhovoru začali dotýkat rodinných vztahů, započal "mumlat" nebo používat rumunské výrazy s odůvodněním, že nezná český ekvivalent vyřknutého slova. Jakmile jsem se jej pokoušel nasměrovat na myšlenku v češtině, tak ukončil rozhovor.

Nemyslím si však, že by větší vzorek respondentů nebo můj delší pobyt ve výzkumném terénu přivedl jiné výsledky vyplývající z rozhovorů. Současně však nemohu ani vyloučit opak. Problematické je také to, že ve výzkumu byla jedna jediná žena, což představuje minimální zastoupení žen ve výzkumu. Také mnoho z mých participantů i přes svůj vysoký věk tvrdě pracovalo na svých políčkách pouze s ručním náradím, výjimečně s koňskou silou⁷⁴ nebo modernější technikou z dob minulého století, což jim jistě nepřidalo na náladě se mnou hovořit. Mnou analyzované informace pak pocházejí z úzkého spektra participantů a svůj výzkum mohu spíše považovat za jakýsi výchozí bod pro další případnou příští studii prováděnou v rumunském jižním Banátu.

⁷³ Vysvětlení se nachází v úvodní části této práce.

⁷⁴ Viz obrázek č. 4 v obrazové části.

5.5 Výsledky výzkumu

Z audio nahrávek, dotazníků, rozhovorů a vlastního pozorování i poslouchání mohu jednoznačně označit původního, česky hovořícího, obyvatele české vesnice v jižním Banátu, za dnes a denně žijícího obyvatele svůj život ve dvou "světech". Pokud bychom použili určitý básnický jazyk, tak denně zápolí o život s přírodou a krutými horskými podmínkami, aby se večer prostřednictvím mobilního telefonu, Skypu či Facebooku nebo jiné sociální sítě propojil se svými rodinnými příslušníky za hranicemi. Průměrná délka a kvalita jejich komunikace je odvislá od použité technologie a při užití mobilního telefonu spolu hovoří jen krátce a rozebírají závažnější témata, jako jsou zdraví či nemoci rodinných příslušníků nebo otázky majetkové a nevidí obličej svého protějšku, zatímco prostřednictvím jiného prostředku spolu hovoří i hodinu nebo o něco déle, mluví o méně praktických záležitostech a navíc se mohou hovořící vidět. Z rozhovorů vyplynulo, že pokud mají čas a klid na rozhovor, např. přes Skype, tak se u obrazovky počítače tabletu nebo "chytrého" mobilního telefonu zpravidla vystřídají všichni členové domácnosti nebo hovoří všichni společně. V této situaci se již řeší méně závažná témata, jako jsou opravy budov, péče o dobytek nebo prospěch dětí - vnoučat - ve škole.

Nejméně jsou využívány komunikační prostředky pošty, a to hned z několika důvodů. Prvním a zásadním pro všechny zúčastněné je velice nízká rychlost dodání písemnosti nebo balíku. Druhým důvodem je neustále se zvyšující cena za nabízené poštovní služby, ale také nekorektnost některých doručovatelů. U dvou respondentů se stalo, že dopis přišel z české republiky rozlepený a vložený umazaný zpět do obálky nebo jinak poničený či znehodnocený. Nikdy se z dopisu prý nic neztratilo, ale lze pouze předpokládat, že v něm doručovatel nebo jiný poštovní pracovník chtěl najít peníze nebo jiné cenné věci, které tam ovšem nebyly. To uvádí oba participanti, kteří mají stejnou zkušenost.

Transnacionální vazby rodinných příslušníků jsou udržovány, jak uvádím výše, nejčastěji prostřednictvím moderních komunikačních prostředků. Upevňovány jsou však při osobních setkáních, kdy se příbuzní vrací na krátký čas (dovolenou či svátky) do své rodné vesnice, ke svým rodičům, přátelům a sousedům. Návrat dospělých do své domoviny není nikdy delší než sedm až čtrnáct dnů. Záleží spíše na délce dovolené, kterou jim zaměstnavatel svolí čerpat. Vnoučata však u svých prarodičů v rumunském jižním Banátu prožívají celé dvouměsíční prázdniny a na kratší prázdniny sem nejezdí tak často. Děti s vnoučaty se vracejí k rodičům také na svátky. Jak rodiče, tak děti i vnoučata si raději "vychutnají" se svými příbuznými atmosféru Vánoc, Velikonoc či dožínkových slavností, než jen podzimní

prázdniny. Osobní setkání jsou omezena na minimum (Vánoce, Velikonoce a "velké" prázdniny). Tím nejzásadnějším důvodem je vzdálenost. Naše hlavní město - Praha a nejbližší položená česká vesnice v jižním Banátu - Svatá Helena - jsou od sebe vzdáleny téměř 1000 km.⁷⁵ Pokud by člověk jel nepřetržitě maximální dovolenou rychlostí a nemusel zastavovat na žádných uzavírkách, světelných křižovatkách nebo projíždět objízdnými trasami, byla by cesta zvládnutelná za, bezmála, pouhých jedenáct hodin.⁷⁶ To se však často nestává.

Lidé, kteří se vrací, byť jen na krátkou dobu, do své rodné vesnice, se plně zapojují do jejího každodenního koloběhu života. Pracují s rodiči na polích, v sadu, starají se o dobytek, společně navštěvují kostel i slaví svátky. Rozhodně nejezdí domů na dovolenou, jak se většina lidí domnívá.

Bezesporu je jisté, že každý původní obyvatel v české vesnici má nějakého člena rodiny v cizině. Drtivá většina z nich žije v České republice, další žijí v ostatních státech západní Evropy a menšina z nich žije v Austrálii nebo ve Spojených státech amerických. Původní členové komunity však mají jedno společné, zůstali na hospodářství sami a musejí si nějak poradit i přes ubývající síly. Všichni účastníci transnacionálních vazeb a kontaktů jsou do této velké sítě začlenění a jsou její nedílnou součástí. Udržování vazeb je prioritně docíleno moderní komunikační technologií, bez které si to dnes již nikdo nedovede představit a lze tvrdit, že čeští obyvatelé Banátu toho plně využívají. V tomto smyslu se jedná o jejich adaptaci na moderní svět, než o jejich odklon od technologického pokroku.

Výjimkou je respondent č. 9, který uvedl:

"Mého syna nechápu. Byl vysoce postaveným důstojníkem v rumunské armádě, ale najednou se zbláznil. Přišel s myšlenkou, že bude žít a pracovat v Čechách. Ze dne na den se sbalil a byl pryč. Jsme spolu v kontaktu jen prostřednictvím pošty. Já mobil nemám, ten má babička, ale já s ním stejně neumím. Oni si volají, já píšu jednou za čas dopis. Je to osobnější a takové vztí. Máte čas nad tím přemýšlet."

Z pohledu tohoto participanta je používání moderních technologií neosobní, příliš rychlé a tudíž nevhodné. Při ručně psaném dopisu musí člověk zapřemýšlet hlouběji jak větu, odstavec či myšlenku "postavit", aby nevyzněla v jiném kontextu, než sám chce. Reakce na případné nepochopení je totiž velice opožděná, pokud vůbec nastane možnost nějaké diskuze

⁷⁵ Dle navigace mapy.cz je to ze středu Prahy do středu Svaté Heleny 999,4 km.

⁷⁶ Dle stejného zadání, navigace zobrazuje předpokládanou dobu cesty 10 hodin a 21 minut.

nad špatně pochopenou myšlenkou. Toto je zajímavé a ukazuje nám na skutečnost, že vzájemné vztahy chce každý participant naplnit kvalitním rozhovorem a nikoliv pouze jej „odbýt.“ Znamená to tedy, že styk je pro participanty vzácný, cení si jej a dbají na jeho kvalitu. Jedná se zároveň o situace, kdy připravené vazby mohou zároveň utvářet realitu a vzájemné vztahy konstruovat spíše pozitivně - ani respondent č. 9 by zřejmě neuvedl alkoholový večírek jako téma pro dopis, ale spíše uvede, jak je pilný v péči o své hospodářství.

Pakliže se zaměříme na samotné důvody odchodu místních obyvatel z českých vesnic a jejich současnou lokaci, tak jak se na tyto transnacionální vazby dotazují v otázce č. 8

Proč odešli do České republiky?

Doplňková: *Mluvívají o tom, že v ČR zůstanou na stálo nebo že se jednou vrátí zpět domů?*

Doplňková: *Kde v České republice jsou Vaši příbuzní/obyvatelé z vesnice?*

zjistíme, že nadpoloviční většina příbuzných (osm z dvanácti dotazovaných)⁷⁷ odešla za prací. Dva dotazovaní respondenti uvádí, že neví, proč rodina odešla z vesnice, jeden uvádí, že dcera odešla na prázdniny a už se nevrátila a jeden tvrdí, že dcera odešla za svým manželem do České republiky. Výpovědní hodnotu mají také odpovědi na první doplňkovou otázku.

- Respondent č. 1 - *"Nevrátí, jsou tam dlouho a jsou spokojení."*
- Respondent č. 2 - *"Zatím jsou v Čechách spokojení, ale jednou se vrátit chtějí. Zatím nevědí kdy, ale stále o tom hovoří, že v Čechách se žije lépe, pohodlněji, ale zde, v našem Rovensku, je to mnohem lepší, hlavně pro výchovu dětí."*
- Respondent č. 3 - *"Nevím, nemluvíme o tom. Jednou jsem se na to zeptal a celou dobu co byli mladí na návštěvě, tak se mnou nepromluvili kloudného slova. Raději už se neptám."*
- Respondent č. 4 - *"Nevrátí a neptejte se proč. Já to nevím."*
- Respondent č. 5 - *"Myslím si, že asi ne. Nemluvíme o tom, je to jejich věc, ale rodič tohle tak nějak vycítí. Jsou v Česku už poměrně dlouho, několik zim. Mají dobrou práci a nedávno si zažádali o půjčku na bydlení. Hodně mne to mrzí."*
- Respondent č. 6 - *"Ani mi o tom nemluvte. Nevím proč odešli ani jestli sednou vrátí. Jsem na ně kvůli tomu hodně nazlobený, ale před dětmi to neřešíme. Nic jim tu nechybělo. Měli práci, měli bydlení, ... Měli všechno. A teď jsou pryč."*

⁷⁷ 66,6666%.

- Respondent č. 7 - *"Skutečno příčinu neznáme s manželkou. Přišli řekli že jedou zkusit štěstí do Česka a už se vrací jen na pár dní o prázdninách. Nechají nám vnoučata a na konci prázdnin si je zase vyzvednou."*
- Respondent č. 8 - *"No..., sestra odjela do Brna na prázdninovou brigádu a už tam je pomalu osm let. Za celou dobu byla doma v Bígru pouze jednou a to jen na otočku, když se mamince udělalo hodně zle. O své práci nemluví, prý nesmí, a já se neptám."*
- Respondent č. 9 - *"Utekli za prací hned v roce 2005, když nám vláda zavřela doly. Už mají postavený domek v Konětotech a dvě děti. Těžko se budou vracet ze své domácnosti v normálním světě sem do kopců, kde lišky dávají dobrou noc."*
- Respondent č. 10 - *"To víte, pracovat se musí a Rumuni nás moc zaměstnávat nechtějí, snad jen na to, na co jsou sami leví. Tak jim stavíme domy a jiné věci. Jim to pořád padá, ale syn má vystudovanou vysokou strojní a dcera je lékařka. S tímto vzděláním mohou v Rumunsku jen jako pomocní pracovníci. Nevím proč, ale drží si nás dál od těla. Kluk našel práci hned a holka si musela dodělat na vši škole další zkoušky, oba pracují a žijí někde na Chebsku. Vesnici si nepamatují, má takové zvláštní pojmenování."*
- Respondent č. 11 - *"Ále, dejte mi pokoj s holkou. Zakoukala setu do jednoho turisty, se kterým odešla po tom do Prahy. Už mají malé a bydlí teď u jeho rodičů ve Zdibech, kousek za Prahou. Ani jsme jim nebyli na svatbě. Nemáme se k nim jak dostat."*
- Respondent č. 12 - *"Sestru mám v Prešově, chce se vrátit, ale taky nechce, bojí se lidí co si o ní budou myslet. Před odchodem se chlubila, kde bude pracovat, za jaký peníze a jak se bude mít, jako královna, ale skutečnost je jiná. Pracuje u pásu ve fabrice za minimální mzdu a nechce si přiznat chybu. Ne sama před sebou, ale sama sobě před druhými. Zvláště, když se tak chovala před odchodem. Hrozně bych jí přála, aby se jí život zlepšil, ať tady nebo na Slovensku, hlavně ať je šťastná a spokojená."*

Z počátku jsem se obával, že tuto otázku budu muset vyškrtnout, ale v průběhu rozhovorů se všichni respondenti i svých příbuzných rozpovídali. Jejich výpovědi, byly hodně citově podbarvené a doprovázené zarudlými očima, jak se snažili skrýt dojetí ze svých prožívaných pocitů a také vzpomínek. Všichni respondenti po ukončení nahrávání rozhovorů přiznaly, že ať už jsou vztahy mezi nimi jakékoliv, všichni z vesnice chtějí aby se ten jejich příbuzný vrátil. Je jim smutno. Mají zde vše k dispozici a nikdo jim nechce překážet v jejich plánech a v jejich hospodaření.

Lidé z českých vesnic nesou odchody svých příbuzných velice těžce, ale za tu dobu, co tam nejsou, se s tím naučili žít a nedávat to najevo v běžném životě. Občas se sejdou a vzpomínají. Nejvíce, když přijede kdokoliv z příbuzných, i třeba od sousedů, tak se jdou alespoň zeptat, zda mají nějaké zprávy o dalších lidech z vesnice.

Na pohled z venku se může zdát, že si každá rodina, každé hospodářství žije svůj vlastní život na svém "kousku" půdy, ale skutečnost je jiná. Uvnitř je komunita velice soudržná, komunikativní, srdečná a navzájem vstřícná. Všichni pomáhají všem.

Další zajímavé výsledky se nám ukázali v odpovědích na dotazníkovou otázku č. 13.

Jak se na Vás, na menšinu, dívá Rumunsko?

Čtyři⁷⁸ z dvanácti dotazovaných odpověděli: *"Nevím, nezajímá mne to."* Z této odpovědi lze vyčíst, že buď mají špatný vztah s majoritním prostředím, respektive s jejich obyvateli nebo si záměrně od Rumunů udržují jistý distanc či se jen dostali do konfliktu s některým z rumunských občanů. Není však vyloučeno, že tato odpověď byla účelová, aby se nemuseli respondenti případně vyjadřovat k dalším podotázkám.

Další tři⁷⁹ respondenti se shodli, že je rumunské okolí vnímá jako menšinu. Mají oproti Rumunům jisté výsady, hlavně ve školství.

"Na naší české škole ve Svaté Heleně máme velký podstav dětí. Kdybychom se řídili rumunským školským zákonem, byla by naše škola zavřená. Máme však, jako menšina, výjimku a můžeme školu provozovat a vyučovat zdejší české děti i přes tento hendikep. Pochopitelně, nízký počet dětí je dán vysokým procentem rodinných příslušníků, kteří odešli pryč z vesnice. V největší míře do Čech. Jen málo z odejitých se usadilo v některém rumunském městě."⁸⁰

Z těchto slov respondenta je jasné, nejen že je někteří rumunští obyvatelé vnímají jako menšinu, ale hlavně je takto vnímá rumunská vláda, která jim přiznala jisté výsady. Nejen ve školství, ale takovou další výsadou je možnost nastoupit starobní důchod ve věku 45 let, a to za předpokladu, že muž z české vesnice nebo jejího okolí pracoval v místních dolech, kde odpracoval nejméně 20 let. Může se to zdát jako zvýhodnění i pro horníky jiné národnosti, to jistě ano, ale výjimku zde tvoří fakt, že se tato výjimka vztahuje pouze na místní doly, které se nejvíce vyskytují v blízkosti vesnic Bígr, Svatá Helena a Eibentál. Nepochybně je tu také možné vycítit jakousi hrdost k češství, kterou respondent několikrát vyzdvihl slovy "... v naší

⁷⁸ Respondent č. 1 z Rovenska; respondent č. 2 z Rovenska; respondent č. 6 z Bígru a respondent č.7 z Eibentálu.

⁷⁹ Respondent č. 4 ze Svaté Heleny a respondenti č. 10 a 11 oba z Bígru.

⁸⁰ Vlastní slova respondenta č. 4 ze Svaté Heleny, který působí přímo ve školství.

české škole ...", od které se tu taky odvíjí výzdoba na chodbách školy.⁸¹ Od příchodu k prameni pitné vody, přes založení vesnice až po současnou mapu zobrazující reemigraci českých vesničanů.

Dalšími dvěma respondenty, kteří se shodli na pohledů Rumunů na české obyvatelstvo byli respondent č. 5 z Svaté Heleny: *"... neoddělují nás od sebe, berou nás za rovné."* a respondent č. 9 z Eibentálu: *"... vnímají nás jako své sousedy, máme spolu neutrální vztah."* Není se čemu divit, že právě respondent č. 9 má takovéto vnímání vzájemných vztahů. Nejen proto, že jeho syn byl ve vysoké funkci v rumunské armádě, ale také proto, že v Eibentálské škole jako jediný z českých vesnic se již od první třídy vyučuje rumunsky. Což je dáno skutečností, že Eibentál přestává být českou vesnicí a stále častěji se do této lokality přistěhovávají rumunské rodiny s dětmi. Také tu ve velké míře již dochází ke smíšeným sňatkům. Potom je v rodině upřednostňována rumunština před češtinou a tak se stává, že již některé děti ze smíšených rodin hovoří výrazně lépe rumunsky než česky.

Poslední tři respondenti z celého vzorku se na danou otázku dívají poněkud odlišně. Nejen že se neshodli mezi sebou, ale také se odlišují svým vnímáním rumunsko-českých⁸² vztahů od ostatních respondentů. Respondent č. 3 ze Svaté Heleny si myslí, že jsou Rumuni přítomností českých vesnic a jejich obyvateli obtěžováni. Nedokázal tento svůj postoj vysvětlit na konkrétním případě, proč si myslí, že obtěžují. Svůj postoj odprezentoval sdělením, že co mají ve vesnici, tak si museli zařídit a zaplatit sami nebo jim s většími věcmi⁸³ pomohla Česká republika. Nemalou měrou jim také pomáhá nadace Člověk v tísní. Na rozdíl od tohoto respondenta je respondent č. 8 z Bígru přesvědčen, že se na ně Rumuni dívají jinak než na své lidi: *"... nedokážu to vysvětlit, ale dívají se jinak. Je to cítit z pohledu, že jsme... (následovalo dlouhé zamyšlení) ...prostě jiní."* Pochopitelně nevíme, co se ukrývá za tímto vnímáním. Osobní zkušenost z jejich častého setkávání nebo jen špatná spolupráce v dolech? Respondent se dále celé věci odmítl jakkoli vyjádřit. Dalším rozbořem jeho postojů a názorů bychom se dostávali do roviny spekulací.

Poslední z oslovených respondentů, respondentka č. 12 z Eibentálu uvedla:

"Podle mne jsme Rumuny vnímáni jako pracovití, pokorní a slušní lidé. Znáám to z večerního vyprávění od dědečka, který byl mistrem v hornické lokalitě Ujbánye a měl pod sebou mimo Čechů, také dva Rumuny a jednoho Srba. Když to šlo, Rumuni odpočívali a

⁸¹ Obrazová část, obr. 6-13.

⁸² Nehovoříme tu o politických vztazích, ale o sousedském vnímání v oblasti jižního Banátu v Rumunsku.

⁸³ Asfaltová pokrývka na všech komunikacích ve vesnici, zřízení vodovodu a pořízení ponorného čerpadla do pramene pitné vody.

vyhýbali se práci. Přemýšleli, proč ten který úkol nejde splnit, místo aby šli a úkol splnili. Češi šli a bez zbytečného rozmlouvání pracovali."

Z této odpovědi můžeme jasně vyčíst, že se před několika málo lety, když byla respondentka ještě malou vnučkou, v této rodině scházelo více generací k večernímu vyprávění příběhů, pohádek, zkušeností či jen obyčejných zážitků. Udržovali pradávnu zvyklost předávání informací orálním způsobem. Jak víme z textu výše, respondentce č. 12 bylo v době rozhovorů 36 let a doly v Ujbányj byly zavřeny v roce 2005. Je tedy bezesporu jasné, že zvyk orálního předávání informací se v této rodině udržel do nedávných dob.

Někteří čeští obyvatelé se také, a to jistě oprávněně, pozastavovali nad rumunskými médii. Konkrétně nad televizními médii. Vždy, když v televizním zpravodajství ukazovali uklizenou, uspořádanou a poklidně fungující obec v Rumunsku, byla to některá z českých vesnic. Nejvíce se prý české vesnice objevovaly v televizním zpravodajství, když vrcholily přípravy vstupu Rumunska do Evropské unie.⁸⁴ Z osobní návštěvy Rumunska mohou tento projev označit za sociální distancování obou skupin, který je určitým vnímaným symbolem, že Češi jsou elitou v dané lokalitě, zatímco Rumuni nikoliv. Tento distanc se také projevil při náhodném rozhovoru s mužem středního věku, který odmítl poskytnout veškeré informace do dotazníkového průzkumu, ale sdělil velice zajímavou informaci, která právě na tento distanc poukazuje:

"Od počátku, co si já pamatuju a co mi říkaly naši prarodiče a jim zase jejich prarodiče. Vždycky se svatby odehrávaly mezi Čechy. Vztít si ženu či muže s rumunským původem bylo ještě do nedávna pokládáno za velice vážné zneuctění své rodiny, svého rodu. S takovou nevěstou nebo ženichem byly automaticky přerušeny veškeré styky."⁸⁵

Jedná se o endogamii, kterou respondent uvádí. Zároveň se můžeme domnívat, že tato endogamie byla dána skutečností, že svatba s rumunským protějškem znamenala opovržení, protože si vzal jedince s nižším postavením. Na skutečnost endogamie jsem se zeptal jednoho z respondentů, také ze Svaté Heleny (respondenta č. 5), mimo dotazník, zda byla dříve pravidla takto striktně nastavena nebo si ze mne tento informátor "vystřelil". Byl jsem však zaskočen získanou odpovědí:

⁸⁴ Tuto informaci mi potvrdilo osm obyvatel z českých vesnic, kteří se zajímají o politické uskupení v Rumunsku. Nejednalo se o klasické respondenty, ale o politicky aktivní jedince, kteří jsou například silně angažováni ve Svazu Čechů a Slováků v Rumunsku.

⁸⁵ Později zjištěno, že tímto informátorem byl syn bývalého hospodského z vesnice Svatá Helena.

"Dříve se dokonce brali manželé pouze v rámci jedné vesnice. Pokud si někdo dovedl nevěstu z jiné české vesnice, bylo na ni pohlíženo, doslova jako na kazové zboží. Platilo takové pořekadlo: "Dobré krávy se přece nezbavíš".

Hned následovalo doplnění:

"Neoznačujeme naše ženy za tur. Přísloví se říkalo v souvislosti s trhy a výměnou dobytka, časem to tak nějak zlidovělo a začalo se tím poukazovat na neschopné děvče v domácnosti nebo nešikovného mládence v hospodářství."

Tímto pořekadlem je jasně ukázáno, že nejenže panovala a dost možná stále panuje, jistá nevraživost spojená se sociální distancí a sociálně-třídním postavením vůči majoritnímu okolí, ale také panovala jistá rivalita i navzájem mezi českými vesnicemi. Nejen, že z této sňatkové politiky lze vyčíst hrdost k češství, kterou si, kdysi emigrující lidé, uchovali v sobě, ale také tu je možné zahlédnout nedůvěru nebo opatrnost i vůči svým vlastním lidem. S ohledem na téma práce nám to ukazuje, že zatímco transnacionální sociální vazby jsou žádané a udržované, vztah k majoritě již tak příznivý není.

Respondent č. 12, z Eibentálu, na stejnou otázku odpověděl: *"Dívají se na nás lépe, Jako na lepší než jsou oni. Pokládají nás za pracovitější, ukázněnější, slušné a pokorné. Až by se dalo říci, že k nám vzhlížejí"*. Jelikož se jedná o jedinou odpověď laděnou v tomto duchu. Nelze zcela jednoznačně rozhodnout, zda se jedná o respondentův subjektivní nebo objektivní postoj hovořící pouze za jeho osobu nebo za skupinu o více jedincích. Jeho odůvodněním bylo sdělení, že si Rumuni raději najímají české pracovníky, např. na stavbu domu nebo na práce, kde je vyžadována větší zodpovědnost (soustružník, elektrikář, ...), než své, rumunské řemeslníky. Nevíme, zda toto tvrzení respondenta je založeno na více pozorování nebo na jediném náhodném projevu takového jednání. Nicméně, z jeho tvrzení lze vyčíst, v jeho "mysli", nadřazenost nad rumunským obyvatelstvem a jeho kvalitami, vyšší úctu k Čechům než k Rumunům, žádné rovnítko. Češi jsou lepší. A právě o lepších Čechích hovoří i respondent č. 10 z vesnice Bígr. V jednom místě rozhovoru se poněkud rozvášnil a zamyslel se nad češtvím jako takovým.

"Víte, my, rumunští Češi, my jsme vlastně "čisti" Češi. Naši potomci si po generace brali naše dcery a syny. V našich žilách teče čistší krev než ve většině Čechů v České

republice. Přes tehdejší Rakousko-Uhersko, Československo přešlo mnoho armád a dnes je Česká republika transitní zemí, kde docházelo a stále dochází k neustálému míšení kultur, ras a také krve. Ale i přesto pře ze všechno jste nám, Vy Češi, nejbližší a naše děti k Vám odcházejí za prací."

Zde jsem však trochu odbočil, vrátíme-li se zpět k transnacionalismu. Z dotazníkového průzkumu je jednoznačně čitelné, že s příchodem lepší ekonomické situace si lidé, kteří zůstali v českých vesnicích jižního Banátu mohli zakoupit "moderní" technické vybavení ke komunikaci, aby tak byli se svými příbuznými maximálně v kontaktu. Nevíme, zda si mohli pořídit tyto technologie z příspěvků svých blízkých, žijících již v České republice anebo se změnila sociálně-ekonomická úroveň Rumunska. Každopádně tyto technologie, jakými jsou počítače se Skypem, s Facebookem, mobilní telefony, případně jiné využívané technické prostředky, přispěly k rychlejší a častější komunikaci mezi rodinami. Díky těmto "moderním" spojení mohou být denně v kontaktu i na velkou vzdálenost. Současně však technologická komunikace zapříčinila pokles fyzického setkávání příbuzných, které je nyní omezeno na minimum, jedenkrát nebo dvakrát ročně. Ve vztahu k této problematice tak lze uvést, že sociální vztahy nemají tendenci se příliš měnit, protože jsou udržované, ale zároveň mají jinou kvalitu a přenáší se do transnacionálního prostředí. To je důležitý moment, který nám ukazuje na skutečnost, že fyzická blízkost již není zcela zjevně důležitou podmínkou pro utváření sociálních vazeb a že se spíše vnáší do transnacionálního prostoru.

Z rozhovorů také vyplynulo, že třetina respondentů byla své příbuzné navštívit v České republice. Z toho pouze dva respondenti opakovaně. Jednalo se o respondenty č. 2 a č. 4. Respondent č. 2 z Rovenska k tomuto tématu uvedl:

"Je pro mne snazší požádat svého souseda aby se krátký čas postaral o mé skromné hospodářství. Spíše aby vypomohl mým rodičům, než aby si bratr bral v Čechách neplacené volno na návštěvu doma. On musí stále ještě pracovat, ale já jsem již v důchodu a mohu tam jezdit trochu častěji než on sem k nám."

Téměř shodně uváděl respondent č. 4 ze Svaté Heleny:

"Já se ženou už mám z hospodářství pouze králíky a psa s několika kočkami. Vždycky požádám souseda nebo někoho spolehlivého aby jim dal nažrat a můžeme se ženou vyrazit za našimi dětmi do Čech. Jezdíme tam maximálně na deset dní. Déle to nejde, at' kvůli našim zvířatům nebo jejich vytíženosti v Čechách."

Z obou těchto výpovědí je jasně patrné, že život v rumunském jižním Banátu není tak svázán nastavenými doktrínami jako v České republice. Oba respondenti jezdí do Česka v intervalu dvakrát ročně. Oba nezávisle na sobě uvádějí totéž období. Počátek jara a nástup podzimu. Respondent č. 4 doplňkově uvedl, že muž jeho dcery pracuje v oboru s pneumatikami. To by také odpovídalo, v České republice, největší poptávce po pneu-servisních službách. Z této informace lze odhadnout, že také příbuzný od respondent č. 2 se bude pohybovat v příbuzném oboru. Zvláště, když oba uvádějí, že jezdí na vrchol pracovní sezóny a starají se o vnoučata.

Zajímavou částí života banátských Čechů je turismus a jeho vývoj ve vesnicích, což je také důsledek transnacionálních vazeb. Jedná se o situaci, kdy české cestovní kanceláře a jiné české organizace začali s cestami do rumunských vesnic. Dle slov některých starousedlíků si místní obyvatelé na vzrůstající turistiku jen velice těžko zvykali⁸⁶. Z pohledu místních si sami připadali jako "zvířata v zoo", kam se na ně jezdí dívat ze širokého okolí. S rostoucím počtem turistů si však zvykli a počali si na jejich přítomnosti také přivydělávat. Nejdříve poskytnutou možností postavit si stan na zahradě, následně možností vyspat se v jejich domech a nakonec i přípravou tradičních pokrmů. Dokonce jeden z respondentů (č. 7 z Eibentálu) zvažoval prý, dřívě, prodat stavení se všemi pozemky⁸⁷. Mně ho nabídl asi jen ze slušnosti. Protože následně se rozpovídal:

"Nabízel jsem ho k prodeji za pouhých 18000,- Euro, ale nikdo ho nechtěl koupit, že prý pozemky leží na poddolované krajině. Však je to les a pole. Stejně nikdo nechtěl. Nakonec se v naší vesnici počal pořádat hudební festival Banát, tak jsem za pár ušetřených Lei přikoupil pár postelí a postavil skromnou koupelnu se studnou a tekoucí vodou. Nyní celé stavení pronajímám turistům a pouze za období velkých prázdnin v Česku, vydělám přibližně třetinu z prodejní ceny. Už jsem zvelebil koupelnu, přikoupil bojler a na loukách mi přespávají festivaloví stanaři. Ted' je k prodeji pouze les a polnosti za 9000,-Euro a stejně to nikdo nechce, protože na poli i v lese se musí pracovat."

⁸⁶ Nejedná se o rozhovory s dotazníkovými respondenty, ale o střípky informací od více obyvatel z více vesnic. Dalo by se říci, že je to poskládaná "mozajka".

⁸⁷ Jednalo se o klasické venkovské stavení s klasickou a černou kuchyní, třemi místnostmi a novou koupelnu. Chodbou se dalo projít do stodoly, která byla rozdělena na dvě části. Dobyččí a technickou, která sloužila spíše jako garáž a dřevník. Za stodolou se nacházela "malá" dvou hektarová louka. Na louku plynule navazovalo pole, které se táhlo až za horizont. Jeho rozlohu majitel neznal přesně. Věděl však, že za polem se rozkládá les, který postupně za peníze z dolů kupoval dětem jako věno. Les, který se rozkládal na ploše deseti tisíc hektarů.

Nejedná se o ojedinělý případ, kdy chtěl majitel prodat nemovitost po svých příbuzných nebo přímo po rodičích. Všichni, kdo měli trochu peněz a sil, přebudovali tato volná stavení pro turisty a pronajímají je nejen k přenocování, ale i k dlouhodobějším návštěvám. Sám jsem si během svého výzkumu v jižním Banátu pronajal chalupu, uprostřed vesnice Svatá Helena, která kdysi patřila otci respondenta č. 5. Klasická kuchyně byla ponechána. Černá kuchyně byla zrekonstruována na koupelnu a ze čtyř pokojů (včetně vejmínku) byly zbudované ložnice. Byl jsem ubytován v jednom pokoji s informací, že vedle mne je nastěhovaný fotograf z Čech, který si ten pokoj pronajímá celoročně a přijíždí pravidelně vždy na každý druhý měsíc.

Ze všech zde uvedených odpovědí je patrné, jak si místní občané dokáží poradit nejen s osudem, který je připravil o příbuzné, ale také jak jsou důmyslní a snaží se využít každé příležitosti k přivydělání trošky peněz aby si něco málo naspořili na stáří. K těmto jejich počínům je dohnal fakt, že vesnice stárnou a vymírají. Lékařská péče je daleko a sebemenší vylepšení domácnosti (bojlerem, automatickou pračkou nebo ústředním vytápěním s kotlem na tuhá paliva) jim velice usnadňuje prožít důstojné stáří.

6. Dopady emigrace a reemigrace na českou diasporu v jižním Banátu

Dramatický odliv obyvatel z českých vesnic. Takto stručně a výstižně by šly vyjádřit dopady emigrace a reemigrace z české diaspory. Zjistit přesný počet reemigrantů z Rumunska, od ukončení druhé světové války do současnosti, do České republiky, není prakticky možné. Mnoha žadatelům o reemigraci nebylo v poválečných letech vyhověno, a proto se vydaly na dlouhou cestu do původní vlasti „po vlastní ose.“ Můžeme jen odhadovat, kolik obyvatel přesídlilo. Ačkoliv máme vesnické kroniky a teoreticky by se současný stav přistěhovalců z Rumunska⁸⁸ dal vyhledat ve statistikách Odboru azylové, migrační a pobytové kontroly, kterou spravuje Policie České republiky - Služba cizinecké policie. Počty dříve přistěhovaných obyvatel⁸⁹ z českých vesnic v rumunském Banátu jsou již nedohledatelné, existují-li.

Jestliže Češi z Banátu chtějí požádat v české republice o trvalý pobyt, musí doložit "potvrzení o příslušnosti k české krajanské komunitě v zahraničí". Doklady z matriky a další listiny, které potvrdí jejich původ, nesmí chybět.⁹⁰ I přes tyto možnosti je na krajany z českých vesnic dislokovaných mimo území České republiky pohlíženo jako na cizince. Sami uvádějí, že jejich češství je "čistší", nežli obyvatel v České republice. I přesto, pře ze všechno, pokud žádají o české občanství, musí skládat různé zkoušky (z češtiny, z historie českých zemí a další týkající se České republiky). Tato příkoří však nejsou překážkou pro odcházející obyvatele českých osad. Důkazem tomu jsou neustále klesající počty trvale usídlených obyvatel a úměrně se zvyšující jejich průměrný věk.

Dalším dopadem na tuto enklávu v jižním rumunském Banátu je fakt, že neustále se vracející "ztracené" - odejité děti a další příbuzní přinášejí nejen, z České republiky, převzatý životní styl. Přinášejí také nová slova, nový způsob myšlení a tradiční "staročeská čeština", která se v této oblasti dochovala neposkvřená až do příchodu prvních turistů a návratu prvních odejitých rodinných příslušníků, se pomalu vytrácí a s ní i skutečné kouzlo této oblasti. Nejen krajina, ale právě i veršovaná čeština byla zpočátku velikým lákadlem pro turisty. Toto vše s naší transkulturalitou (odchodem mladé generace, příchodem smíšených manželství a stárnutím/vymíráním vesnic) odchází do ztracena.

⁸⁸ Myšleno od roku 1993, kdy byla zavedena přísnější pravidla pro získání trvalého pobytu nebo českého občanství.

⁸⁹ Zde se odkazují na skutečnosti zmíněné v kapitolách výše, kde se hovoří o odcházejících obyvatelích v době po druhé světové válce, kteří nedostali povolení k přesídlení zpět do Československa a rozhodli se tuto cestu absolvovat i navzdory vládnímu rozhodnutí.

⁹⁰ Srov. Trvalý pobyt – občané třetích zemí. [online] Vyst. 30.09.2020 [cit.28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx>. s odkazem na zákon o pobytu cizinců na území České republiky, z.č. 326/1999 Sb.

7. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo dotazníkovou metodou a přímým pozorováním vysledovat a popsat začlenění českých minoritních enkláv do majoritního rumunského prostředí na břehu řeky Dunaje. V úvodu této práce jsme si představili jednotlivé vesnice, ve kterých byl prováděn výzkum s jejich stručnou historií a jejich vývojem až do současnosti. Tyto české vesnice se sice vyvíjely, téměř v izolaci, od okolních vesnic a díky tomuto distanci si zachovaly nejen svůj rodný jazyk, češtinu, ale také své festivity a tradiční způsob hospodaření.

Po ukončení obou světových válek byli čeští občané z jižního Banátu zváni zpět do Československa. Zvláště potom po druhé světové válce, kdy bylo třeba osídlit vystěhované pohraničí. Další velká reemigrační vlna nastala pádem pracovních příležitostí, v oblasti jižního Banátu, uzavřením dolů a následována vstupem Rumunska do Evropské unie. Reemigrace rumunských Čechů zpět do České republiky zapříčinila v českých vesnicích razantní pokles obyvatel a stárnutí populace, se kterým se do dnešních dnů nepodařilo vesnicím stabilizovat. Neustále dochází k úbytku obyvatel. Starousedlíci zůstávají věrni své vesnici, kdežto mladí odcházejí za prací z vesnic pryč. V drtivé většině do České republiky nebo alespoň do větších rumunských měst, kde je život jednodušší.

Odchod rumunských Čechů do České republiky a jejich integrace do českého hospodářství či průmyslu je z jejich pohledu velice snadná. Znájí jazyk a bez potíží se domluví. Také česká kultura a staročeská kultura přistěhovalců z českých vesnic si jsou velice blízké. V mnoha případech téměř totožné, zvláště hovoříme-li o církevních svátcích.

Češi, kteří se do České republiky přistěhovali před vstupem Rumunska do Evropské unie, měli potíže po dosažení důchodového věku získat důchod. Zpravidla měli odpracovanou krátkou dobu. To se však změnilo nejen vstupem Rumunska do Evropské unie a možností přiznání odpracovaných let v jiném členském státě, ale hlavně také proto, že do České republiky imigrují stále mladší a mladší rodiny nebo jedinci. S příchodem a integrací do českého prostředí se více než kdy jindy mezi těmito občany a jejich rumunskou domovinou rozvinuly transnacionální vazby. Kdy tyto vazby a vzájemné vztahy jsem byl zkoumat přímo v českých vesnicích v rumunském jižním Banátu.

Praktická část této práce se zabývá právě výsledky získanými přímo u místních obyvatel, žijících v českých vesnicích Svatá Helena, Rovensko, Bígr a Eibentál. Zde jsem získával odpovědi do dotazníkového průzkumu formou řízeného rozhovoru, ale také nezúčastněným i zúčastněným pozorováním, prožíváním jejich festivit v jejich přirozeném

prostředí. Nedílnou součástí výsledků výzkumu je představení zajímavých částí rozhovorů, které nám z hlediska transkulturní komunikace a transnacionálních vazeb říkají mnoho informací nejen o prostředí, ve které lidé žijí, ale také o tom jak vnímají majoritní rumunské prostředí a jak si myslí, že jsou vnímáni Rumuny. Představují nám svůj svět, jejich vlastním pohledem.

Dovolím si zde malou odbočku. Při terénním výzkumu v českých vesnicích jsem se setkal se zvláštním zmocněncem pro české menšiny v Rumunsku. S panem Štefanem Boudou, se kterým jsme společně zapřemýšleli a vedli rozhovor na téma, jak zamezit reemigraci do České republiky, jak přilákat více turistů do této oblasti, případně jak docílit návratu nespokojených reemigrantů v České republice zpět do jižního Banátu. Jedním z mých návrhů, který má možnou naději na realizaci je veřejná výstava na náměstí. Výstava v galerii se zpoplatněným vstupem je sice, částečně rentabilní, ale pro mnoho, potencionálních, návštěvníků nereálná. Nejde o cenu vstupného, ale o propagaci Banátu u široké veřejnosti. Mnoho lidí ani netuší, že existuje nějaký Banát, potažmo, že v něm žijí Rumunští Češi. Shodli jsme se, že nejvhodnějším místem by byl veřejně přístupný prostor, kam běžný občan vstoupí bez přemýšlení. Náměstí nebo vestibul nákupního centra.

V tomto ohledu Člověk v tísni organizoval a realizoval rozvod pitné vody z místního pramene k jednotlivým stavením v Rovensku.

"Návratu nelze zcela zabránit. Lze jej pouze zpomalit. Lidé odcházejí za pohodlnějším životem. Nelze jim to mít za zlé. Pokud chceme, aby komunita byla zachována, je třeba zde zachovat důstojnou práci a zlepšit tak životní podmínky v horském prostředí."⁹¹

Obyvatelé českých vesnic v Rumunsku i přes svoji silnou re/emigraci stále udržují typický zemědělský způsob obživy (bez těžké techniky) a kromě českého jazyka se také k češtví identifikují skrze víru, náboženský život⁹², český jazyk a hlavně český původ, mnohdy sahající hlouběji, než pamětníci vědí. Nemalou zásluhu na hrdosti k češtví má také rumunské obyvatelstvo, které české krajany nikdy zcela nepřijalo za legitimní spoluobčany.⁹³

Nepodaří-li se v budoucnu eliminovat emigraci z českých vesnic, budou do několika let zcela opuštěné. Existují mnohé projekty, které přivádí do vesnic české učitele, ale dokud tu

⁹¹ Stefan Bouda - zvláštní zmocněnec pro krajanské záležitosti v Bukurešti (rodák z vesnice Bígr).

⁹² Až na pár jednotlivců (baptistů) ve Svaté Heleně jsou všichni věřící římsko-katolického vyznání v okolním převážně pravoslavném Rumunsku.

⁹³ Respondent č. 11 - "Tady nás mají za Čechy a v Čechách zase za Rumuny."

nebude dostatek pracovních příležitostí a dostupná alespoň základní lékařská pomoc, nelze očekávat nějaké zlepšení v oblasti stárnutí - vymírání vesnic.

8. BIBLIOGRAFIE

Použité tištěné zdroje:

- BASCH, Linda, GLICK-SCHILLER, Nina a SZANTON-BLANC, Cristina. *Nations Unbound*. London: Routledge, 1994. ISBN 288-1246-303.
- COHEN, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*.: Florence: Routledge, 1997. ISBN 978-0415-435-512.
- DOKOUPIL, Ivo a SVOBODA, Jaroslav. *Banát: turistický a vlastivědný průvodce českým Banátem*. Brno: Kudrna, 2009. ISBN 978-80-260-0263-5.
- FAIST, Thomas. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford UP, 2000. ISBN 978-0198-239-910.
- FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska, "Návrat ztracených dětí"*. Praha: Jana Hanusová, 2014. ISBN: 978-80-260-5311-8.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013. ISBN 978-80-87054-31-4.
- GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II díl*, Craiova: Didactica Nova, 2008. ISBN 978-973-7905-50-5.
- GECSE, Desideriu a GECSE, Alena. *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, I. díl*, Timișoara: Eubeea, 2010. ISBN 978-973-673-178-5.
- GLICK-SCHILLER, Nina a WIMMER, Andreas. „*Methodological Nationalism, the Social Sciences and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology*.“ *International Migration Review*, 2003, 37 (3): 576–610.
- GORDON, Milton. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford UP, 1964. ISBN 978-0195-008-968.
- GUARNIZO, Luis E., PORTES, Alejandro a HALLER, William. „*Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants*.“ *American Journal of Sociology*, 2003, 108 (6): 1211–1248.
- HANUS, Lukáš. „*Nové diaspory*“ – *diaspora jako transnacionální moment*. *Antropowebzin*, 2009, 4 (2-3):13-18.
- JIRKA, Luděk. *Migrace za lepším životem*. Praha: Univerzita Karlova, 2018. ISBN 978-8075-710-130.
- KEARNEY, Michael. „*Borders and Boundaries of State and Self at the End of Empire*.“ *Journal of Historical Sociology*, 1991, 4 (1): 52–74.
- KING, Russell, ed. *Atlas lidské migrace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1706-0.

MANDERLOVÁ, Eva. *Motivace volby jména dětí cizinců a dětí z národnostně smíšených rodin žijících v českém prostředí*. Karlova Univerzita v Praze, 2012. Bakalářská práce.

PALÁT, Milan. „Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií.“ Sborník příspěvků - XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, 2014: 708-714.

PĂTRUȚ, Nicolae a DRAXEL Francisc. *Învigătorii muntelui II* Timișoara, Eubeea 2009. ISBN 978-973-673-154-9.

RADU, Homer a ORHA, Petru-Ioan. *Documente din istoria românilor* București, Store buna 1996. ISBN 181-541-008.

SAFRAN, William. „Diasporas in Modern Societies. Myths of Homeland and Return.“ *Diaspora*, 1991, 1 (1): 83–99.

SOUKUP, Václav. *Antropologie - teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807367-432-8.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9.

VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity; sv. 168. ISBN 978-80-210-6982-4.

Použité internetové zdroje:

Prázdniny u krajanů. [online] [cit.28.11.2020]. Dostupné z:

http://www.banat.cz/ceske_vesnice.htm.

Chotek, Karel. [online] Vyst. 10.10.2009 [cit.28.11.2020] Dostupné z:

<https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/chotek-karel-1783-†-1868-nejvyssi-purkrabi/>.

Trianonská mírová smlouva. [online] Vyst. 4.11.2010 [cit.28.11.2020]. Dostupné z:

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/trianonska-mirova-smlouva-4-6-1920/>.

Trvalý pobyt – občané třetích zemí. [online] Vyst. 30.09.2020 [cit.28.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx>.

Češi z Banátu mizí, stýská si učitel, který tam vozí studenty na pomoc. [online] Vyst. 12.11.2016 [cit.28.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/rozhovor-mf-dnes-s-teplicky-m-ucitelem-historie-jirim-rehakem-banat-rumunsko.A161107_2284440_usti-zpravy_vac2.

Další zdroje:

Církevní anály představené arciděkanem Václavem Maškem, nositelem ocenění Gratias Agit (2002), uložené na faře obce Bígr.

9. Přílohy

Příloha 1: Obrazová část

Obr. 1. Slavnosti Posvícení na Svaté Heleně: místní obyvatelé v tradičních krojích při společném tanci

Obr. 2. Slavnosti Posvícení na Svaté Heleně: mládežnická skupina z vesnice Eibenthál v tradičních vesnických barvách. Avšak skupina je sestavena z jedinců, kteří pocházejí z Eibentálu, ale nyní žijí v České republice nebo v Temešváru.

Obr. 3. Slavnosti Posvícení na Svaté Heleně: taneční folklorní skupina z rumunské Bukureště v tradičních krojích s květinovým vzorem.

Obr. 4. Muži z vesnice Bígr svázejí dříví k dalšímu zpracování na nedaleké pile.

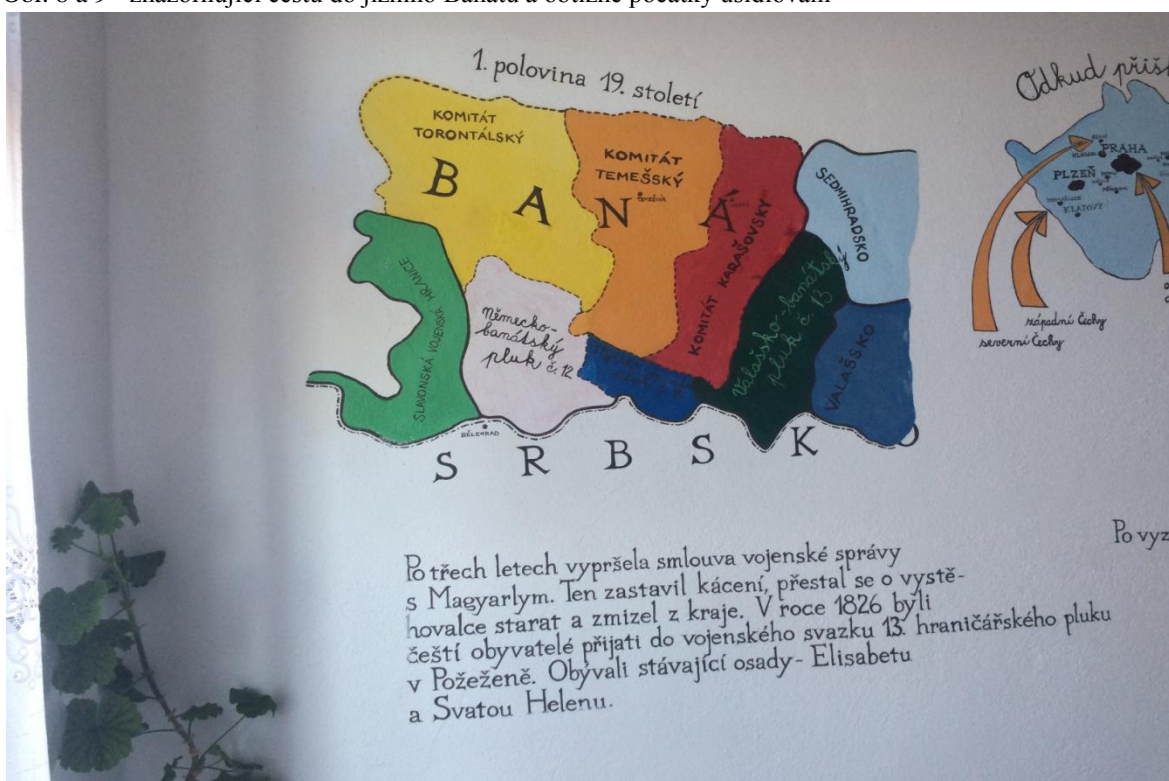
Obr. 5. Náhodné, neformální setkání na okraji vesnice Bígr se zvláštním zmocněncem pro krajské záležitosti v Bukurešti, panem Stefanem Boudou (druhý zprava) a jeho dvěma společníky. Autor této práce Martin Čechal (druhý zleva).

Obr. 6 a 7 - počátek příchodu Čechů do Rumunska s vyobrazeným verbířem slibujícím blahobyty.

Obr. 8 a 9 - znázorňující cestu do jižního Banátu a obtížné počátky usídlování

Obr. 10 - Znázornění rozčlenění rumunské části Jižního Banátu

Obr. 11 a 12 - Vyobrazení příchodu turistů do českých vesnic

Obr. 13 - vzpomínky na rodnou krajinu

Příloha 2: Otázky kladené respondentům

Otázky, k jejichž zodpovězení byl veden rozhovor s obyvateli českých vesniček v jižním Bantu.

1. Jaké české tradice máte? (*myšleno ve vesnici nebo jaké dodržují v dané rodině*)
Doplňková: Jaké tradice už nemáte nebo nebylo možné je udržet a proč?
2. Jak jsou tyto tradice ovlivněny Rumuny kolem Vás?
doplňková: Jsou tyto vlivy důležité / zásadní? (*například jiný čas slavení pohyblivých svátků*)
doplňková podle odpovědi: Jak k tomuto ovlivnění došlo?
3. Jak byl okolní rumunský folklor (*popř. kultura*) ovlivněn českými zvyky?
Doplňková dle odpovědi: Do jaké míry byl ovlivněn?
4. Jaká slova jste znal/a v rumunštině dříve než v češtině? (*příklad alespoň 3. slov v obou jazycích*)
5. Máte příbuzné v České republice? Mají zdejší obyvatelé příbuzné v České republice?
Doplňková dle odpovědi: Koho?
Doplňková dle odpovědi: Jak dlouho?
6. *Otázka dle odpovědi na ot. č. 5*
Jakým způsobem jste s nimi v kontaktu? Jakým způsobem jsou místní obyvatelé s příbuznými v České republice v kontaktu? (*e-mail, klasická pošta, skype, telefon, ...*)
Doplňková dle odpovědi: Jak často?
Doplňková dle odpovědi: Proč nejste v kontaktu? (*záleží dle odpovědi*)
7. *Otázka dle odpovědi na ot. č. 5*
Jezdí za Vámi domů do ...? (*Bigru, Eibentalu, Rovenska Svaté Heleny - záleží na místě rozhovoru*)
Doplňková dle odpovědi: Jak často jezdí?
Doplňková dle odpovědi: Jak mluví o České republice, o životě v Čechách?
8. Proč odešli do České republiky?
Doplňková: Mluví o tom, že v ČR zůstanou na stálo nebo že se jednou vrátí zpět domů?
Doplňková: Kde v České republice jsou Vaši příbuzní/obyvatelé z vesnice?
9. *Otázka dle odpovědi na ot. Č. 5 a kontrolní na ot. 7 - doplňkovou*
Jak dlouho jsou v ČR?
Doplňková: Jak často je vidíte (*myšleno osobně*)? Jak často je místní lidé vidí?
10. Posíláte jim peníze nebo oni posílají peníze Vám? Posílají jim místní lidé peníze, anebo oni posílají peníze sem?
Doplňková: Kolik posílají?
11. Jste věřící? Jsou lidé v obci věřící?
Doplňková dle odpovědi: Jakého vyznání?
12. Jaký vliv mají Rumuni na Váš život/na život Čechů ve vesnici? (*částečně provázána s ot. č. 1-4*)
13. Jak se na Vás, na menšinu, dívá Rumunsko?
14. Mají někteří rumunští obyvatelé snahu naučit se česky nebo jak na Vás (*komunitu*) reagují? (*např. pošta, dodavatelé do vesnických obchodů, apod.*)
15. Kolikátá jste generace žijící v Banátu nebo ve vesnici?
Doplňková: lze ji dle odpovědi vydedukovat, ale jen pro formalitu: Předkové přišli 1820 za Rakouska-Uherska bránit R-U před Srby nebo za 1. republiky za prací dolovat rudu?

Příloha 3: Festivity v českých vesnicích rumunského jižního Banátu

Festivity v českých vesnicích byly přísně dodržovány dle katolického kalendáře a zcela v souladu s církevními zvyklostmi. Bývalo zvyklostí, že na Velikonoční pondělí se dívky i chlapci oblékli do krojů a obcházeli příbuzné s mašlovačkou⁹⁴. Stejně jako na opačném konci roku se vždy ve vesnici objevilo více Mikulášských skupin. Poslední dobou však dodržování některých svátků upadá. Ve vesnicích se děti téměř nenacházejí a ty, které zde jsou, jsou již zasaženy moderní technikou a raději zůstávají před obrazovkami nebo se věnují hospodářské práci. Nikdo se neobléká do tradičních krojů a málo kdo jde s mašlovačkou či vrbovým proutkem dále než k sousedům. Mikulášské oslavy se odehrají buď v rodinném kruhu, anebo se nekonají vůbec. V minimálním rozsahu si je připomínají alespoň ve škole, kde probíhá mikulášská výzdoba.⁹⁵

Mnozí z respondentů shodně, avšak nezávisle na sobě, uvádějí, že tyto "dětské" tradice již není třeba udržovat. Děti, pokud jsou ve vesnici, již mají jiné zájmy a tyto svátky jsou jim cizí. Nevidí v nich žádnou návaznost na církevní základ.

Dříve se Velikonoční svátky slavily, jak bývávalo zvykem: od modrého pondělí, přes šedivé úterý, ke škaredé středě či zelenému čtvrtku následovanému velkým pátkem, bílou sobotou a nedělním Božím hodem, vše bylo zakončeno Velikonočním pondělím s pomlázkou (mašlovačkou). Jedinými, kdo udržuje Velikonoční svátky a výzdobu jsou církevní zástupci, kteří zdobí kostely v českých vesnicích a pořádají Velikonoční mši. Organizované prožívání svátků je doposud udržováno právě díky udržování víry a v mnoha případech také za silné podpory Svazu Slováků a Čechů v Rumunsku.

Posvícení

O tomto tvrzení respondentů jsem se přesvědčil při oslavách posvícení, které se na Svaté Heleně konalo 18. srpna 2019, kdy jsem měl možnost být na této oslavě přítomen. Byl jsem osobně pozván panem Františkem Rochem, který se také podílel na jejich přípravách. Součástí těchto oslav bylo také vystoupení několika tradičních tanečních skupin v lidových krojích.⁹⁶ Celé prostranství bylo zaplněno dívkami a ženami v bohatě zdobených krojích a muži v jednoduchých košilích a kalhotách. Kroje z českých vesnic jsou pestrobarevné jednoduchého střihu, kdy přes sukni se umísťuje, zpravidla, bílá krajovaná zástěra. Rukávy

⁹⁴ Místní pojmenování pomlázky. Mašlovačka pojmenována po mašlích a pentlích, které na pomlázku přivazovala vyšlehaná děvčata.

⁹⁵ Informace poskytnuta současným učitelem I. stupně ZŠ na Svaté Heleně, Františkem Rochem.

⁹⁶ Viz obrazová část.

jsou přišíváné plisovací technikou, čili skládání a překládání látky přes sebe za účelem vytvarování a zpevnění. Hlavy jsou zakryty bohatě zdobenými květovanými vzory.⁹⁷

Naproti tomu u Eibentálských krojů je již viditelný vliv rumunské majority, kdy do krojů pronikla jednoduchá černá kordulka nebo-li vestička, s jednoduchým červeným šněrováním. Pod kordulkou je doposud tradiční rukávec - halena - s nadýchanými rukávy a s výrazným krajkovým límcem. Dolní část kroje je tvořena červenou sukni s jednoduchou krajkovou výzdobou a brokátovou zástěrou s květinovým vzorem a obšitím stejným krajkovým motivem, jako se nachází na sukni. Model pánského kroje je mnohem jednodušší, kdy muž má na sobě také jednoduchou černou kordulku oblečenou přes bílý rukávec a na nohou černé jednoduché kalhoty.⁹⁸

Rumunská taneční skupina z Bukurešti byla oděna do tradičního rumunského kroje v národních barvách, které byly zvýrazněny na trikolórním opásání a to jak mužů, tak u žen. Ženy jsou oblečeny do bílých jednoduchých šatů s krajkovým zdobením na rukávech dekoltu a spodní části šatů. Dále je jejich kroj doplněn dvojitou zástěrou, která je v přední a zadní části stejně dlouhá nebo je v zadní části kratší a doplněna do délky přední části provazovými třásněmi. Zástěra je černá nebo tmavá s bohatou květinovou výšivkou z pestrých barev. Muži jsou oděny do rukávců bílé barvy s vyšitou nepravou vazačkou. Stejný motiv výšivky je umístěn také na límci rukávce a na koncích rukávů. Kalhoty jsou jednoduché černé. Jak muži, tak ženy mají pás ozdobený trikolórou v národních barvách Rumunska.⁹⁹

Pominu-li trikolórní opásání, shledávám mezi Eibentálským krojem a tradičním krojem Rumunska jistou podobnost v barvách. Nikoliv jen pro to, že skupina zastupující obec Eibentál je již z větší části usídlena v rumunských městech, ale také proto, že obec Eibentál byla vždy rumunskému majoritnímu prostředí nejbližší, nejsnadněji dostupná. To zapříčinily, hlavně místní doly, "Ujbányje", ze kterých se musela vytěžená surovina dopravit k řece Dunaji. Lze tedy předpokládat, že mezi vesnicí Eibentál a okolním majoritním prostředím docházelo velice často ke kontaktu a není tedy vyloučena difúze některých prvků z obou prostředí do toho druhého. Zářným příkladem může být, právě, ona černá barva v kroji. Porovná-li totiž kroj z Eibentálu a kroj ze Svaté Heleny jsou tu jasné stříhové a barevné rozdíly. Nejen v pestrosti barev, ale také ve složitosti oděvu a jeho dekorování krajkou či výšivkami.

⁹⁷ Viz obrázek 1.

⁹⁸ Viz obrázek 2.

⁹⁹ Viz Obrázek 3.

Hudební festival Eibenthal

Asi nejznámější festival umožňující spojení a prolínání majoritních a minoritních kulturních (hudebních) prvků a tanečního stylu. Nejedná se pouze o festival místních skupin a jednotlivců z českých vesniček a rumunského okolí. Na festival jsou také zvány skupiny a jednotlivci působící v České republice, Rumunsku, Slovensku či Srbsku. Za mé přítomnosti na festivalu, zde vystupovala, např. Heidi Janků, Pavel Čadek, Lucie Redlová nebo Mgr. Jiří Řehák¹⁰⁰ (Česká republika), Havel Standa (občan Srbska, pocházející z české vesničky Češko Selo v Srbsku). Hlavním organizátorem bývá každý rok Pohostinství U Medvěda. Je to dlouholetá česká hospůdka, která se založením festivalu Eibenthal pokusila do stejno jmenné "vymírající" vesnice vrátit život a kulturu.

Záměr Pohostinství U medvěda se dostavil nejen krátkodobě. Sice, za účelem festivalu "proteče" vesničkou Eibenthal za 3 dny na 1500 lidí, kteří jdou nejen za festival (za kulturou), ale také za prostředím, historií a za krajany. Mnoho z festivalových návštěvníků se do Banátu, potažmo, do českých vesniček opakovaně vrací i mimo festivalový termín. Jiní se sem nevrátí nikdy. Pohostinství uspělo částečně. Již nedochází k vymírání vesničky, ani nedochází k dramatickému nárůstu obyvatel. Živobytí v této vesničce je stejně obtížné jako v jiných českých vesnicích.

"Několik chalup si tu zakoupilo pár Čechů, kteří si v těchto staveních zřizují krátkodobou živnost pronajímáním turistům a festivalovým nadšencům. Rumuni, kteří se sem nastěhovali, už mají více podniků v okolních vesnicích a městech. Jsem odešli bydlet do ústraní měst. Přišli za klidem."¹⁰¹

"Díky festivalu do vesnice proudí více peněz. O některých ani nevíme odkud jsou. Např. v roce 2018 jsme se ve vesnici dočkali nové asfaltové cesty. Nikdo neví kdo ji zaplatil, ale jednoho dne přijeli stavebníci a položili nám nový asfalt a zase odjeli."¹⁰²

Festival je do jisté míry jakási dočasná vzpruha, která přináší místním obyvatelům rozptýlení od každodenních starostí a ne mnoho finančních injekcí. Všichni tři respondenti z

¹⁰⁰ Mgr. Jiří Řehák učitel z Teplického gymnázia měl na festivalu velice zajímavou přednášku o tom jak se Banát vyliďňuje. Jak raději místní obyvatelé odcházejí za minimálně placenou prací do světa. Nejen do Rumunska ale i do Čech. Také zveřejněno: Češi z Banátu mizí, stýská si učitel, který tam vozí studenty na pomoc. [online] Vyst. 12.11.2016 [cit.28.11.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/rozhovor-mf-dnes-s-teplicky-m-ucitelem-historie-jirim-rehakem-banat-rumunsko.A161107_2284440_usti-zpravy_vac2.

¹⁰¹ Respondent č. 7 (rodák z Eibentálu; 7. generace v Banátu).

¹⁰² Respondent č. 12 (rodačka z Bigru, která se do Eibentálu, k manželovi, nastěhovala v roce 2010; 4. Generace v Banátu).

Eibentálu¹⁰³ se shodují, že příjem z turismu a z festivalu jim poskytne příjem odpovídající třem až čtyřem běžným platům v roce. Jedním decham ale dodávají, že většina těchto peněz se použije na udržení domácnosti v zimním období. Toto období je slabší na turistiku, sezónní práce a nejezdí se na trhy, kde lze prodávat produkty z vlastních zdrojů (sýr, máslo, mléko, marmelády a podobné produkty).

¹⁰³ Respondent č. 7, 9 a 12.

Příloha č. 4: Další setkání, která mne obohatila

Bez pochyby dalším zajímavým respondentem, který nebyl typickým respondentem, je arciděkan Václav Mašek, rodák z obce Gerník, ale v současné době působící v obci Bígr. Za své celoživotní dílo a příkladnou práci ve prospěch všech českých osadníků a osad mu bylo uděleno v roce 2002 ocenění "Jana Masaryka - Gratias agit", které mu bylo předáno cestou Ministerstva zahraničních věcí České republiky.¹⁰⁴ V době ocenění působil ve vesnici Eibentál, odkud byl v roce 2016 přesunut do vesnice Bígr.

I přes svůj pokročilý věk (78 let) mi pan Mašek věnoval hodinu svého drahocenného času. Při tomto setkání jsem se dozvěděl spoustu zajímavostí. Například, že brněnský biskup daroval do českých vesnic 300 kancionálů, že kněz vystudovaný v Rumunsku musí plynule ovládat Maďarštinu, Němčinu, Rumunštinu a rodný jazyk. Také mne informoval a stavu obyvatel v Bígru. Čili k datu 21.08.2019 bylo v této vesnici 76 rumunských Čechů, z toho 4 děti, které se sice hlásí k českému odkazu, ale již pocházejí ze smíšených rodin.

Co bylo ovšem velice zajímavé a poučné, bylo zjištění, že každá vesnice v době svého, řekněme "rozmachu" nebo "vrcholu" se od ostatních odlišovala svojí slovní zásobou. Do dnešních dnů se odlišnost dochovala pouze v obci Gerník. V obci Gerník, nebo jak říkají místní "na Gerníku" se téměř nepoužívá 4. pád. Rozličnosti se také nacházejí v používání ukazovacích zájmen.

skecnout - spadnout

píkat - házet, metat

Gerník	ta jabloň	ta klobás
Rovensko	ten jabloň	ten klobás
Bígr	ta jabloň	ty klobásice

Arciděkan si také nepřímou postěžoval, že "český" Banát, vymírá a vylidňuje se. Poukázal na vesnici Eibentál, která je již z větší části porumunštěná. Obrat k tomuto stavu nastal odlivem Čechů po uzavření dolů v roce 2005 a také v návaznosti na míšení rodin. Češi z českých vesnic stále častěji dosahovali vyššího než středoškolského vzdělání v okolí a ze studií, ve větších rumunských městech, si dovedli domů, do vsi, své rumunské partnery. Jediné dítě, v současné době, v Eibentálu nepochází z České rodiny, ale ze smíšené, rumunské nebo srbské rodiny.

¹⁰⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 452.

Smutnou tečkou, kterou ukončil náš rozhovor, bylo jeho osobní doznání k myšlence, že Šumice bude první současnou českou vesnicí, která zanikne. Nepočítá Svatou Elisabethu, která zanikla vlivem nedostatku pitné vody, a její občané se přemístili na Svatou Helenu. Obává se, že Šumice vymře. V současné době je v Šumici do 40-ti občanů s průměrným věkem 63 let. Nejsou tam děti ani lidé v produktivním věku. Obci nepřispívá ani velmi špatná infrastruktura.

- - - - -

Při toulkách banátskou netknutou krajinou, v okolí vesnice Svatá Helena, jsem se setkal s postarší dámou. Odhadem jí mohlo být kolem 60-ti let. Toto setkání nejen, že bylo obohaceno o přítomnost dvou krav, které vedla z pastvy, ale také mne zaskočila svojí nečekanou přímostí. Její první otázka zněla: *"Odkud jste přijeli?"* Na odpověď, že *"z Česka"* ihned následovala druhá otázka: *"Jak? Vlastním autem?"* Na odpověď *"ano"* okamžitě následovala další otázka: *"Jste věřící?"* Nestačil jsem se s bratrem ani nadechnout a hned pokračovala v myšlence.

"Doufám, že nejste baptisté? Víte, oni jsou jiní. Straní se nám, katolíkům. Nechodí na společné oslavy, nezvou své kamarády ani přátele na kávu či čaj, ani nepijí alkohol, ani nekouří. Považují svého Boha za lepšího než je ten náš a přitom Bůh je jen jeden, pro všechny náboženství stejný. Rozdíl je jen v jeho jménu a jeho uctívání. Ale ono je to ve skutečnosti všechno jinak, ..."

S touto nedokončenou myšlenkou, se s námi neznámá paní rozloučila a hnala kravky dál do vesnice. Nestačil jsem se jí ani zeptat na jméno nebo od ní zjistit její postoj k dalším okolnostem života ve vesnici. Na mapě jsem si následně našel, že se toto setkání odehrálo na polní cestě směrem k jeskyni "Velebný žlábek".